

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΜΣ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

«ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟΥΡΚΙΑ: ΣΥΚΓΡΙΤΙΚΗ
ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΑΣΕΩΝ
ΤΗΣ»

ΜΑΛΛΙΑΡΟΣ ΙΩΑ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ-ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Επιβλέπων καθηγητής: Καθηγητής Κόλλιας Χρήστος

Βόλος 2021

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στη διπλωματική εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Βόλος Δεκέμβριος 2021.

Αφιερωμένη στον καθηγητή μου κο Κόλλια Χρήστο για την υπερπολύτιμη βοήθεια του και στη σύζυγό μου για τη στήριξη, βοήθεια και την ενθάρρυνση που μου παρείχε κατά τη διάρκεια της συγγραφής της εργασίας.

Copyright © Μαλλιαρός Δημήτριος-Γεώργιος

Περίληψη

Η εργασία αυτή αποσκοπεί στη μελέτη και τον υπολογισμό της ισχύος της Ελλάδος και της Τουρκίας, δύο δυνάμεων που εδώ και 5 δεκαετίες βρίσκονται σε ένα συνεχή εξοπλιστικό ανταγωνισμό μεταξύ τους. Η περιοχή του Αιγαίου ανέκαθεν αποτελούσε μία νευραλγική περιοχή για πολλούς λόγους. Ένας λόγος είναι η γεωστρατηγική θέση της περιοχής, γεγονός που καθιστά την χώρα που την ελέγχει κυρίαρχο όλης της ανατολικής Μεσογείου. Δεύτερος λόγος είναι η ύπαρξη τεραστίων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων που αποτελούν το μήλο της έριδος μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, αλλά και άλλων χωρών όπως το Ισραήλ, η Αίγυπτος, ο Λίβανος κ.α. Βεβαίως δεν θα πρέπει να λησμονηθεί το γεγονός ότι η Τουρκία ανέκαθεν αποτελούσε -με κάποιες ελάχιστες εξαιρέσεις- μία αναθεωρητική δύναμη, και ο κυριότερος εχθρός της Ελλάδας τους τελευταίους αιώνες.

Εξαιτίας λοιπόν αυτών των γεγονότων οι δύο χώρες έχουν εδώ και αρκετά χρόνια επιδοθεί σε ένα συνεχή εξοπλιστικό ανταγωνισμό καθώς η Ελλάδα προσπαθεί να αυξήσει την δύναμη αποτροπής της, ενώ από την άλλη η Τουρκία προσπαθεί να καθιερωθεί σαν περιφερειακή υπερδύναμη και παράλληλα να αποκομίσει όσο το δυνατόν περισσότερα κέρδη στην γεωπολιτική σκακιέρα του Αιγαίου πελάγους. Βέβαια είναι κατανοητό ότι πολλές φορές το είδος του ανταγωνισμού αλλά και το ύψος της αμυντικής δαπάνης που καταβάλλει το κάθε κράτος επηρεάζεται από μία πληθώρα παραγόντων που δεν έχουν άμεση σχέση με τον εξοπλισμό που υλοποιεί η αντίπαλη χώρα. Για παράδειγμα μία αύξηση στις αμυντικές δαπάνες μπορεί να οφείλεται στην προσπάθεια της κυβέρνησης να πραγματοποιήσει επενδύσεις και να δώσει ώθηση κατά κάποιο τρόπο στην οικονομική της ανάπτυξη.

Για τον λόγο αυτό θα επιχειρήσουμε μέσω αυτής της εργασίας τον υπολογισμό της ισχύος των δύο χωρών, λαμβάνοντας υπόψη παράγοντες όπως τον πληθυσμό, τις στρατιωτικές δαπάνες, την οικονομία, αλλά και την βιομηχανία και την τεχνολογία.

Χρησιμοποιώντας τον δείκτη CINC και αντλώντας στοιχεία από παγκόσμιες βάσεις δεδομένων όπως για παράδειγμα την παγκόσμια τράπεζα, θα οδηγηθούμε εν τέλει στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα διατηρεί ένα μικρό προβάδισμα έναντι της Τουρκίας το οποίο όμως συνεχώς μειώνεται.

Abstract

This work aims to study and calculate the power of Greece and Turkey, two forces that for 5 decades are in a constant armaments competition between them. The Aegean region has always been a key area for many reasons. One reason is the geostrategic position of the region, which makes the country that controls it, the ruler of the entire eastern Mediterranean. The second reason is the existence of huge hydrocarbon deposits that are the apple of contention between Greece and Turkey, but also other countries such as Israel, Egypt, Lebanon and others. Of course we should not forget the fact that Turkey has always been -with a few exceptions- a review force and the main enemy of Greece in recent centuries.

Due to these other events, the two countries have been engaged in a constant armaments competition for several years as Greece tries to increase its deterrent power, while on the other hand Turkey tries to establish itself as a regional superpower and at the same time to gain as much as possible profits on the geopolitical chessboard of the Aegean Sea. Of course, it is understandable that many times the type of competition and the amount of defense spending paid by each state is influenced by a variety of factors that are not directly related to the military armament implemented by the rival country. For example an increase in defense spending may be due to the government's effort to invest and boost its economic growth in some way.

For this reason we will attempt through this work to calculate the power of the two countries, taking into account factors such as population, military spendings, economy, but also industry and technology.

Using the CINC index and drawing data from global databases such as the World Bank, we will eventually come to the conclusion that Greece maintains a small lead over Turkey but which is constantly declining.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη.....	3
Εισαγωγή.....	7
Κεφάλαιο 1.....	9
1.1 Ορισμός της Ισχύος.....	9
1.2 Διάκριση της ισχύος.....	11
1.2.1 Σκληρή ισχύς.....	11
1.2.2 Ήπια ισχύς.....	11
1.2.3 Ευφυής Ισχύς.....	12
1.3 Πεδία όπου ασκείται η ισχύς.....	12
1.4 Σκοπός της εργασίας.....	14
1.5 Δομή της εργασίας.....	14
Κεφάλαιο 2 Μεθοδολογία.....	14
2.1 Μέθοδος Borda.....	15
2.2 Μέθοδος CINC.....	16
2.3 Χρονική περίοδος.....	19
2.4 Πηγές δεδομένων.....	20
Κεφάλαιο 3 Στρατιωτικοί Εξοπλισμοί.....	21
3.1 Προσωπικό ενόπλων δυνάμεων.....	22
3.2 Αμυντικές Δαπάνες.....	26
Κεφάλαιο 4 Πληθυσμός.....	29
4.1 Δημογραφικά στοιχεία.....	29
4.2 Εφαρμογή του τύπου.....	32
4.3 Ηλικιακή Διαμόρφωση.....	32
Κεφάλαιο 5 Οικονομία.....	33
5.1 Οικονομικά στοιχεία Τουρκίας.....	34
5.2 Οικονομικά στοιχεία Ελλάδας.....	36
5.3 Κατά κεφαλήν ΑΕΠ.....	38
5.4 Κατά κεφαλήν ΑΕΠ με βάση το ΙΑΔ.....	39
5.5 Εφαρμογή του τύπου.....	41
5.6 Ισοζύγιο Τρεχουσών συναλλαγών.....	42
Κεφάλαιο 6 Βιομηχανική παραγωγή.....	43
6.1 Τουρκία.....	43

6.2 Ελλάδα.....	44
6.3 Εφαρμογή του τύπου	46
Κεφάλαιο 7 Τεχνολογία.....	48
7.1 Επίδραση τεχνολογίας στο ΑΕΠ	48
7.2 Δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης.....	49
7.3 Εξαγωγές προϊόντων υψηλής τεχνολογίας	50
7.4 Εφαρμογή του τύπου	51
Κεφ. 8 Εφαρμογή του συνολικού τύπου CINC.....	52
8.1 Εφαρμογή του τύπου	52
8.2 Συμπεράσματα	53
Επίλογος	54
Βιβλιογραφία	56
Ξένη βιβλιογραφία.....	56
Ελληνική βιβλιογραφία	56
Διδακτορικές διατριβές.....	56
Άρθρα	57
Ξένη αρθρογραφία.....	57
Ελληνική αρθρογραφία.....	58
Ιστοσελίδες.....	58

Εισαγωγή

Από την αρχαιότητα βασικός στόχος και κύρια επιδίωξη ενός κράτους ήταν πάντα η επιβίωση του μέσα σε ένα πλέγμα διεθνών σχέσεων των κρατών. Για να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός ήταν επιβεβλημένη η διατήρηση μίας θέσης ισχύος του κράτους αυτού έναντι των υπολοίπων ανταγωνιστών. Η ιστορία είναι γεμάτη από πολέμους και συγκρούσεις που κύριο αίτιο τους ήταν πολύ συχνά η κυριαρχία και η υποδούλωση ενός ή περισσοτέρων λαών. Ο Kenneth Waltz στο βιβλίο του «*Theory of international politics*» (1979 σελ 113) αναφέρει: «κάθε κράτος σχεδιάζει την πορεία που πιστεύει ότι εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντα του. Αν χρησιμοποιηθεί ισχύς από ένα κράτος ή αναμένεται άσκηση ισχύος, τότε η αντίδραση από άλλα κράτη είναι να ασκήσουν και αυτά με τη σειρά τους ισχύ ή να είναι προετοιμασμένα να την ασκήσουν μονομερώς ή σε συνδυασμό». Πλησιάζοντας στη σημερινή εποχή γινόταν ολοένα και περισσότερο αντιληπτό ότι ένας πόλεμος ειδικά αν γίνονταν για ήσσονος σημασίας λόγους συνεπάγονταν τεράστιο κόστος οικονομικό και πολιτικό, καθώς η ανάγκη για επιστράτευση, κινητοποίηση τεράστιων μονάδων, η περίθαλψη τραυματιών αλλά και η κοινωνική «αποδιοργάνωση» δημιουργούσε ένα χρέος που δύσκολα μπορούσε να καλυφθεί και επιβάρυνε την οικονομία του κράτους για πολλά χρόνια.

Έτσι λοιπόν τον τελευταίο αιώνα υπήρξαν περιπτώσεις όπου ορισμένα κράτη προκειμένου να διεκδικήσουν ζητήματα που τους αφορούν, επέλεξαν την στρατηγική των θερμών επεισοδίων αντί ενός ολοκληρωτικού πολέμου. Με αυτό το τρόπο ενήργησε και η Ρωσία καθώς το 2014 κατέλαβε τη περιοχή της Κριμαίας με το πρόσχημα της προστασίας του ρωσικού στοιχείου εκεί. Άλλη περίπτωση αποτελεί η ένοπλη σύγκρουση του Αζερμπαϊτζάν με την Αρμενία τον Ιούλιο του 2020. Και στις δύο περιπτώσεις είχαμε μερική κατάληψη εδαφών και αποφυγή ενός ολοκληρωτικού πολέμου. Αρκετές είναι πάλι οι φορές όπου ένα κράτος επέλεγε να προβάλει την ισχύ του για να εξαναγκάσει ένα άλλο κράτος να αποδεχθεί τις θέσεις του. Με αυτόν το

τρόπο μπορούσε να κάνει τις θέσεις του αποδεκτές από ένα άλλο κράτος με μικρό κόστος. Πιο πρόσφατο παράδειγμα οι υπερπτήσεις τουρκικών μαχητικών πάνω από ελληνικά νησιά, όπως επίσης και η συνεχιζόμενες τουρκικές ναυτικές ασκήσεις σε διάφορες περιοχές του Αιγαίου που κύριο στόχο έχουν την προβολή ισχύος της Τουρκίας απέναντι στην Ελλάδα και την υποχώρηση σε θέματα κυριαρχικών δικαιωμάτων στο Αιγαίο. Σε πολλά κράτη άλλωστε ακόμα και οι στρατιωτικές παρελάσεις είναι μία ευκαιρία για επίδειξη καινούριων οπλικών συστημάτων επομένως και της ισχύος τους, με αποδέκτες αντίπαλες χώρες. Βλέπουμε λοιπόν ότι η ισχύς μίας χώρας αποτελούσε ανέκαθεν τον βασικότερο πυλώνα άσκησης εξωτερικής πολιτικής και θεωρείται από τους κυριότερους μοχλούς πίεσης προς τις άλλες αντίπαλες χώρες ή τους διεθνείς οργανισμούς για την αποδοχή θέσεων της χώρας αυτής. Η ισχύς έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης για πολλούς μελετητές εδώ και χιλιάδες χρόνια. Πολλοί προσπάθησαν να δώσουν ένα ορισμό που να περιγράφει με σαφήνεια την έννοια της ισχύος, τις ιδιότητες της και πώς αυτή μπορεί να διαμορφώσει και να χαραχτεί την εξωτερική πολιτική μίας χώρας.

Ο Kenneth Waltz(1990 σελ 26) στο βιβλίο του «Realist thought and neorealist theory» σχετικά με την ισχύ μεταξύ πολλών άλλων αναφέρει ότι είναι σχετική. Δηλαδή η ισχύς ενός κράτους εξαρτάται και από την ισχύ του αντίπαλου. Οπότε όπως γίνεται κατανοητό πολλές χώρες για να προβάλλουν την ισχύ τους και να ισχυροποιήσουν την εικόνα τους προς τις υπόλοιπες χώρες αναγκάζονται να προβούν σε εξοπλισμούς και έτσι δημιουργείται ένα κλίμα εξοπλιστικού ανταγωνισμού μεταξύ δύο ή περισσότερων χωρών. Ο Ηρακλείδης (2015 σελ22) αναφέρει: «Στη διεθνή κατάσταση πολέμου, η αναρχία που επικρατεί γεννά τον φόβο ότι θα συμβεί το χειρότερο, δηλαδή η επίθεση και κατάληψη από άλλο κράτος. Ο φόβος αυτός οδηγεί στην οχύρωση και συνεχή επαγρύπνηση. Η πολεμική ετοιμότητα και επιθετική στάση έχει ως αποτέλεσμα το άλλο κράτος να κάνει το ίδιο και εκείνο από φόβο, και το τελικό αποτέλεσμα είναι η μεγαλύτερη ανασφάλεια για όλους».

Μία παρόμοια κατάσταση επικρατεί εδώ και αρκετά χρόνια μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας. Οι διαφορές των δύο χωρών επικεντρώνονται κυρίως στην περιοχή του Αιγαίου αλλά και στις περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου και ειδικότερα νότια της Κύπρου με αποτέλεσμα την ύπαρξη μίας εχθρικής κατάστασης που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην αναθεωρητική στάση της Τουρκίας, που οδηγεί σε έναν έντονο εξοπλιστικό ανταγωνισμό. Ο Ploumis (2017) αναφέρει: « Η Τουρκία προωθεί τα συμφέροντα της κατά της Ελλάδας μέσα από μια σταδιακή συστηματική διαδικασία και τη χρήση απειλών και εκφοβισμού για να επιτύχει τους εθνικούς της στόχους εις βάρος της Ελλάδος». Πολλές φορές λοιπόν εξαιτίας αυτού του ανταγωνισμού έχει τεθεί το ερώτημα, ποια από τις δύο χώρες είναι ισχυρότερη όχι μόνο στο στρατιωτικό τομέα αλλά και σε κοινωνικό, οικονομικό, δημογραφικό κ.α. Κρίνεται απαραίτητο λοιπόν να υπολογίσουμε την ισχύ των δύο χωρών καθώς και τους παράγοντες που επηρεάζουν την ισχύ τους.

Για να μπορέσουμε να προβούμε σε μία σωστή διερεύνηση του θέματος, απαιτείται πρωταρχικά ο καθορισμός της έννοιας της ισχύος. Αρκετοί μελετητές έχουν

καταγράψει τις απόψεις τους για την ισχύ και βασιζόμενοι στις σχολές του πολιτικού ρεαλισμού, του νεοραλισμού και του φιλελευθερισμού ή αλλιώς πλουραλισμού προσπάθησαν να αποτυπώσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την έννοια της ισχύος. Σύμφωνα με τον Κουσκουβέλη (2004) κύριοι εκπρόσωποι του πολιτικού ρεαλισμού είναι ο Θουκυδίδης, ο Μακιαβέλι, ο Χομπς, ο Κλαούζεβιτς, ο Morgenthau ο Raymond Aron ο Kissinger και τέλος ο Brzezinski. Βασικές αρχές του πολιτικού ρεαλισμού είναι ότι τα κράτη ως οι πιο σημαντικοί δρώντες σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα λειτουργούν με βάση το δικό τους συμφέρον και ως τέτοιο θεωρούν την ασφάλεια τους ή την επιβίωση τους. Στον αντίποδα η θεωρία του φιλελευθερισμού ή πλουραλισμού υποστηρίζει ότι η ύπαρξη διεθνών οργανισμών και θεσμών λειτουργεί ως σταθεροποιητικός παράγοντας στις σχέσεις των κρατών τις οποίες επηρεάζει και κατ'επέκταση καταργεί την έννοια του «εθνικού» συμφέροντος ρυθμίζοντας ταυτοχρόνως την συμπεριφορά των κρατών. Τέλος κύριος εκφραστής του νεοραλισμού θεωρείται ο Kenneth Waltz. Προσεγγίζει την συμπεριφορά των κρατών και τις διεθνείς σχέσεις με παρόμοιο τρόπο με τον πολιτικό ρεαλισμό με την κυριότερη διαφορά την ύπαρξη εξαρτημένης σχέσης μεταξύ των μονάδων του διεθνούς συστήματος κατά τέτοιο τρόπο ώστε οποιαδήποτε αλλαγή στο ένα μέρος να επηρεάζει αναλόγως και τα άλλα μέρη εξίσου. Επηρεαζόμενοι λοιπόν από τις ανωτέρω αρχές διάφοροι μελετητές κατέληξαν στην διάκριση της ισχύος σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη είναι η σκληρή ισχύς σύμφωνα και με τον Mearsheimer (2011), η δεύτερη η ήπια της οποίας κύριος εκφραστής είναι ο Joseph Nye(2005) και η τρίτη είναι η έξυπνη ισχύς.

Κεφάλαιο 1

1.1 Ορισμός της Ισχύος

Η ισχύς ως έννοια χρησιμοποιείται για να περιγράψει την θέση και την ικανότητα ενός κράτους στις διεθνείς σχέσεις των κρατών και αποτιμάται συνήθως σε όρους είτε οικονομικούς, είτε στρατιωτικούς, είτε πολιτικούς κ.α. Χρησιμοποιείται εκτενώς σε ζητήματα οικονομικής ή στρατιωτικής πολιτικής, διπλωματίας, και γενικότερα οτιδήποτε αφορά τις σχέσεις δύο ή περισσότερων κρατών.

Κατά τον Ηρακλειδή (2015 σελ 80) «Οι πλέον διαδεδομένες έννοιες της ισχύος είναι δύο. Η μία έννοια συνίσταται στην πολιτική, οικονομική, στρατιωτική και άλλη ικανότητα ενός κράτους και αποτιμάται με όρους όπως η κατάσταση της οικονομίας, ο πληθυσμός οι στρατιωτικές δαπάνες κ.α. Η άλλη έννοια ορίζεται στην κλασική πολιτική επιστήμη ως η ικανότητα να επιφέρει κανείς το αποτέλεσμα που θέλει αντιστρέφοντας την αρχική στάση του άλλου μέρους που ήταν διαφορετική, η δε μη αντιστροφή να έχει για το άλλο μέρος μεγάλο κόστος». Σύμφωνα με τον Κουσκουβέλη (2004 σελ 139) «Ισχύς είναι επίσης η δυνατότητα πρόκλησης ή παραγωγής αποτελεσμάτων, τα οποία δεν θα συνέβαιναν διαφορετικά».

Ο Sheehan (1996 σελ 7) από την άλλη υποστηρίζει ότι η ισχύς είναι μία έννοια ή ένας όρος που ερμηνεύεται διαφορετικά από πολλούς. Για ορισμένους ισχύς σημαίνει η χρήση της δύναμης, συνήθως στρατιωτικής αλλά και πολιτικής και οικονομικής. Για άλλους ισχύς δεν είναι ένα συγκεκριμένο πράγμα ή μία δραστηριότητα αλλά η ικανότητα επιρροής της συμπεριφοράς από ορισμένα κράτη.

Ο Nye (1990 σελ 154) θεωρεί ότι «ισχύς σημαίνει η ικανότητα να κάνεις πράγματα, και να ελέγχεις άλλους να κάνουν πράγματα που διαφορετικά δεν θα έκαναν». Συνεχίζοντας ο ίδιος συγγραφέας τονίζει ότι οι διπλωμάτες και οι πολιτικοί ορίζουν την ισχύ ως την κατοχή πληθυσμού, έκτασης, φυσικών πόρων, οικονομικών μεγεθών, στρατιωτικής δύναμης και πολιτικής σταθερότητας.

Οι Viotti και Kauppi (2013) συσχετίζουν άμεσα την ισχύ με τις δυνατότητες που κατέχει ένα κράτος. Αν ένα κράτος έχει την θέληση να εισβάλλει σε ένα άλλο, αλλά δεν έχει καθόλου τα στρατιωτικά μέσα για να το επιτύχει, τότε η απειλή του είναι πολύ χαμηλή. Από την άλλη αν έχει τα στρατιωτικά μέσα, αλλά υστερεί στην πληροφόρηση ή σε θέματα αντικατασκοπείας τότε επίσης η απειλή είναι πολύ μικρή. Υποστηρίζοντας την άποψη τους παραθέτουν ως παράδειγμα την επίθεση της Ιαπωνίας στο Περλ Χάρμπορ στις 7 Δεκεμβρίου 1941, καθώς οι Αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες θεωρούσαν απίθανο το ενδεχόμενο να επιχειρήσουν οι ναυτικές δυνάμεις της Ιαπωνίας ένα χτύπημα τόσο μακριά από τα ιαπωνικά ύδατα.

Ο Warren (1992) αναφέρει ότι ο Max Weber όρισε την ισχύ ως «η πιθανότητα ένας δρών σε μία κοινωνική σχέση θα είναι σε θέση να πραγματοποιήσει τη δική του θέληση παρά την αντίσταση, ανεξάρτητα από τη βάση στην οποία βασίζεται αυτή η πιθανότητα».

Τέλος οι Tellis et al(2000) θέλοντας να τονίσουν την ευρεία χρήση της ισχύος η οποία χρησιμοποιείται στην ψυχολογία, αλλά και σε πολιτικές, οικονομικές, ανθρωπιστικές και άλλες επιστήμες, αναφέρουν ότι οι έννοιες που μπορεί να έχει η ισχύς είναι τόσες όσοι είναι και οι θεωρητικοί μελετητές. Συνεχίζοντας ορίζουν την ισχύ ως το σύνολο των δυνατοτήτων που είναι διαθέσιμες σε κάθε οντότητα για να επηρεάσουν άλλους. Σύμφωνα με πολλούς μελετητές οι δυνατότητες αυτές συνήθως είναι οι φυσικοί πόροι, ο πληθυσμός, οι ένοπλες δυνάμεις και το ΑΕΠ.

Γίνεται εύκολα αντιληπτό λοιπόν ότι η ισχύς σε μεγάλο βαθμό είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις δυνατότητες και τους πόρους που έχει κάθε χώρα στη διάθεση της. Αυτό βέβαια όπως αναφέρθηκε παραπάνω συμπληρώνεται απόλυτα με την θέληση και τη στρατηγική που χαράζει μία κυβέρνηση. Όταν παρατήρησαν τον Ναύαρχο Παύλο Κουντουριώτη ότι εξέθεσε το πανάκριβο θωρηκτό «Αβέρωφ» με τις παράτολμες κινήσεις του, αυτός απάντησε: «Τα πολεμικά πλοία δεν είναι δια στολισμόν. Η ιστορία διδάσκει, ότι ουδέν έθνος δύναται να θαλασσοκρατεί, εφ' όσον δεν θεωρεί τα πολεμικά πλοία προορισμένα να κινδυνεύουν και εν ανάγκη να καταστραφούν» (www.alexpolisonline.com). Θέλησε με αυτό το τρόπο να δείξει ότι χωρίς την κατάλληλη στρατηγική και την θέληση ένα ισχυρό όπλο παύει να είναι ισχυρό. Σε αυτό θα συμφωνήσει και ο Julien Freund (1977) ο οποίος ορίζει την ισχύ ως την πιθανότητα κατά την οποία ένας δρώντας μέσα σε μία κοινωνική σχέση έχει την επιθυμία να επιβάλλει τη δική του θέληση παρόλη την αντίσταση.

1.2 Διάκριση της ισχύος

1.2.1 Σκληρή ισχύς.

Η σκληρή ισχύς είναι η προσπάθεια επιρροής άλλων χωρών με την χρήση βίας ή απειλής χρήσης βίας. Βασίζεται ξεκάθαρα στην δυνατότητα ενός κράτους να επιβληθεί ενός άλλου και να εξαναγκάσει το τελευταίο να αποδεχθεί τις θέσεις του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της σκληρής ισχύος αποτελεί η Ρωσία και οι τακτικές που εφαρμόζει πολλές φορές όσον αφορά κυρίως τα κράτη που ήταν στην λεγόμενη «σφαίρα επιρροής» της. Η πρόσφατη ιστορία με την στρατιωτική αντιπαράθεση της Ρωσίας με την Ουκρανία επιβεβαιώνει τη παραπάνω διαπίστωση. Η σκληρή ισχύς όμως αρκετές φορές δεν φέρνει το προσδοκώμενο αποτέλεσμα ακόμη και αν η χώρα που το εφαρμόζει υπερτερεί στρατιωτικά και τεχνολογικά.

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα οι ΗΠΑ εισέβαλαν μαζί με τον Αφγανιστάν για να εκδιώξουν τους Ταλιμπάν και να εξοντώσουν τον Οσάμα Μπιν Λάντεν, βασικό υπαίτιο για τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11/09/2001. Το αποτέλεσμα ήταν να εμπλακούν σε ένα μακροχρόνιο πόλεμο χωρίς να μπορέσουν να απεμπλακούν εύκολα και με μικρό κόστος και τελικά να αποχωρήσουν με τρόπο που στην παγκόσμια κοινή γνώμη φάνηκε ως αποτυχία. Κάτι ανάλογο που είχε συμβεί στην πρώην ΕΣΣΔ το 1984 με την εισβολή στρατιωτικών της μονάδων στην ίδια περιοχή.

1.2.2 Ήπια ισχύς.

Η ήπια ισχύς είναι η ικανότητα να επιτύχεις το προσδοκώμενο αποτέλεσμα μέσα από την έλξη και όχι τον εξαναγκασμό. Κυρίως δηλαδή είναι η προσπάθεια μιας χώρας να προβάλλει τον πολιτισμό της, την κουλτούρα της, το κοινωνικό της επίπεδο, τον αθλητισμό της, και γενικά μία θετική εικόνα μέσω της οποίας να ωθήσει άλλες χώρες να την προσεταριστούν και γενικότερα να αποδεχθούν θέσεις που ειδάλλως θα απέρριπταν. Η ήπια ισχύς αποτελεί πλέον αντικείμενο μελέτης από πολλούς σύγχρονους μελετητές και πολλές κυβερνήσεις έχουν ενσωματώσει στην χάραξη της εξωτερικής τους πολιτικής τις αρχές της ήπιας ισχύς. Σύμφωνα με τον Mearsheimer(2007) η ισχύς για τις διεθνείς σχέσεις έχει την ίδια σημασία που έχει το χρήμα για τα οικονομικά. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα προβολής της ήπιας ισχύς αποτελεί δίχως άλλο οι ΗΠΑ. Εδώ και αρκετές δεκαετίες οι αμερικανικές κυβερνήσεις στην προσπάθειά τους να κρατήσουν υπό τον έλεγχο τους ξένες χώρες, προβάλλουν ως ιδανικό τον αμερικάνικο τρόπο ζωής. Αυτό γίνεται είτε μέσω του αμερικανικού κινηματογράφου και της μουσικής όπου προβάλλεται η κουλτούρα και ο πολιτισμός της Αμερικής, είτε μέσω των αμερικανικών επενδύσεων, είτε ακόμα και μέσω των πανεπιστημίων και της εκπαίδευσης γενικότερα. Έτσι εμμέσως ασκείται μία ισχυρή επιρροή προς τις χώρες που είναι αποδέκτες αυτής της ήπιας ισχύος.

Στο βιβλίο του «Η μεγάλη σκακιέρα» ο Μπρεζίνσκυ(1998 σελ 24) γράφει: «Ό,τι και αν σκέπτεται κανείς για τις αισθητικές αξίες της, η μαζική κουλτούρα της Αμερικής ελκύει σαν μαγνήτης, ιδιαίτερα την παγκόσμια νεολαία. Η ελκτική δύναμή της μπορεί να προέρχεται από την ηδονιστική ποιότητα του τρόπου ζωής που προβάλλει, αλλά η παγκόσμια έλξη την οποία ασκεί είναι αδιαμφισβήτητη. Τα αμερικανικά τηλεοπτικά προγράμματα και οι αμερικανικές ταινίες αντιστοιχούν στα τρία τέταρτα περίπου της παγκόσμιας αγοράς. Η αμερικανική λαϊκή μουσική είναι εξίσου κυρίαρχη, ενώ οι αμερικανικές μανιές, συνήθειες διατροφής και ένδυσης ακόμη

αποτελούν σε αυξανόμενο βαθμό αντικείμενο μίμησης σε παγκόσμια κλίμακα. Η γλώσσα του internet είναι η αγγλική και το μεγαλύτερο μέρος της παγκόσμιας φλυαρίας μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών προέρχεται επίσης από την Αμερική, επηρεάζοντας το περιεχόμενο των παγκόσμιων συνομιλιών. Τελευταία, η Αμερική έγινε η Μέκκα για εκείνους που αναζητούν προωθημένη εκπαίδευση, ενώ περίπου μισό εκατομμύριο ξένοι φοιτητές συγκεντρώνονται στις Ηνωμένες Πολιτείες και πολλοί από τους ικανότερους δεν επιστρέφουν ποτέ στην πατρίδα τους. Απόφοιτοι αμερικανικών πανεπιστημίων βρίσκονται σχεδόν σε κάθε κυβέρνηση σε όλες τις ηπείρους. Η συμπεριφορά πολλών ξένων δημοκρατών πολιτικών μιμείται όλο και πιο πολύ εκείνη των Αμερικανών πολιτικών».

1.2.3 Ευφυής Ισχύς

Τα τελευταία χρόνια γίνεται λόγος και για την «ευφυή ισχύ». Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι στην ουσία είναι ο συνδυασμός της ήπιας ισχύς με την σκληρή. Ο Chester Crocker(2007 σελ 13) στο βιβλίο του «Leashing the dogs of war: conflict management in a divided world» αναφέρει ότι η ευφυής ισχύς «συνίσταται στη στρατηγική χρήση της διπλωματίας, στην πειθώ, στην ανάπτυξη ικανοτήτων και στην προβολή ισχύος και επιρροής με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι αποδοτική και να διαθέτει πολιτική και κοινωνική νομιμοποίηση». Ο Joseph Nye(2004) στο βιβλίο του «Soft Power: The Means to Success in World Politics» αναφέρει: «Η έξυπνη ισχύς δεν είναι ούτε σκληρή ούτε ήπια. Είναι και τα δύο». Στην ουσία δίνει προτεραιότητα στην άσκηση της ήπιας ισχύος κρατώντας σε «εφεδρεία» την σκληρή ισχύ με τις στρατιωτικές δυνάμεις για την αποθάρρυνση αναθεωρητικών σκέψεων των άλλων χωρών.

Τέλος θα πρέπει να γίνει μία αναφορά και στην ισορροπία ισχύος. Ο Ηρακλείδης (2015 σελ 80) γράφει: «η ισορροπία ισχύος κατανοείται κυρίως: (α) ως μία διεθνής κατάσταση ισορροπίας, ανισορροπίας ή κατανομής ισχύος, (β) ως μία συνειδητή πολιτική στα πλαίσια της εξωτερικής πολιτικής με την οποία επιδιώκεται η ισορροπία με κριτήριο τις δυνατότητες ισχύος, ή η ισχυροποίηση ενός κράτους ώστε να βελτιωθεί η θέση του στην ιεραρχία με βάση την ισχύ και (γ) ως ένα διεθνές σύστημα στο οποίο λειτουργούν οι σχέσεις μεταξύ των κρατών στη βάση της ισορροπίας ισχύος».

1.3 Πεδία όπου ασκείται η ισχύς

Ο Tellis (2015 σελ 9) αναφέρει σχετικά με την ισχύ: « Το διεθνές προφίλ ενός έθνους βασίζεται στην υπόθεση ότι η ισχύς του δεν εκδηλώνεται απλά με την επίδειξη των όπλων μέσω εορτών και παρελάσεων, αλλά από βαθύτερες δυνατότητες όπως η ικανότητα για καινοτομία, η γονιμότητα των κοινωνικών ιδρυμάτων και η ποιότητα της κοινωνικής βάσης, τα οποία συνεισφέρουν στην δυνατότητα του έθνους να παράγουν το ultima ratio regum (το τελευταίο επιχείρημα των βασιλιάδων) : αποτελεσματική στρατιωτική ισχύς.

Τα πεδία όπου ασκείται η ήπια ισχύς όπως αναφέραμε και πιο πάνω είναι πολλά, εκ των οποίων τα κυριότερα είναι η εξωτερική πολιτική μίας χώρας, ή αλλιώς η διπλωματία της, το πολιτιστικό της επίπεδο, η τεχνολογική της εξέλιξη, η παιδεία

της, η οικονομία της, αλλά ακόμα και πεδία όπως το επίπεδο ελευθερίας των πολιτών, η διαφθορά, η κοινωνική συνοχή κ.α. Αυτό που εύκολα γίνεται αντιληπτό είναι το γεγονός ότι δεν είναι δυνατό να μετρηθεί η ισχύς στους περισσότερους από αυτούς τους τομείς, έτσι ώστε να αποτυπωθούν σε διάφορους δείκτες.

Για αυτό θα επιχειρήσουμε κυρίως να μελετήσουμε πεδία τα οποία είναι απολύτως μετρήσιμα και τα στοιχεία τους αντλούνται από την World bank (εφεξής WB) . Καταρχήν είναι ο στρατιωτικός τομέας των δύο χωρών και πιο συγκεκριμένα, το προσωπικό, οι αμυντικές δαπάνες, οι εισαγωγές καθώς και οι εξαγωγές οπλικών συστημάτων. Ο πληθυσμός επίσης είναι ένα στοιχείο που δίνει μία εικόνα ισχύος μίας χώρας. Μία χώρα με μικρό πληθυσμό είναι δύσκολο να ανταγωνισθεί μία άλλη που μπορεί να έχει πολλαπλάσιο από την ίδια πληθυσμό, ιδιαιτέρως αν λάβουμε υπόψη ότι όλα τα λοιπά στοιχεία είναι ίσα. Ένα άλλο στοιχείο είναι και η ηλικιακή κατανομή.

Τα ποσοστά δηλαδή της κάθε ηλικίας σε σχέση με το σύνολο. Είναι αρκετά σημαντικό στοιχείο το γεγονός ότι σε μία χώρα ο πληθυσμός της γερνάει, καθώς τα ασφαλιστικά της ταμεία θα επιβαρύνονται με όλο και περισσότερες συντάξεις, οι εισφορές θα μειώνονται λόγω της μείωσης του εργατικού και υπαλληλικού προσωπικού, και ως εκ τούτου η οικονομία σταδιακά θα χειροτερεύει.

Ένα σημαντικό πεδίο που αποτυπώνει εναργέστατα την ισχύ μίας χώρας είναι και η οικονομία. Το ΑΕΠ είναι ένας δείκτης που χρησιμοποιείται κατά κόρον από πολλούς μελετητές όταν θέλουν να υπολογίσουν την ισχύ και την δύναμη μίας χώρας. Ο Κικέρων, Ρωμαίος ρήτορας και πολιτικός (παρ 5) είχε κάποτε πει: «*primum pernos belli, pecuniam infinitam* (η ψυχή του πολέμου είναι τα λεφτά)». Χωρίς μία δυνατή οικονομία καμία χώρα δεν μπορεί να εγγυηθεί την ύπαρξη της. Το πλούσιο παρελθόν της παγκόσμιας ιστορίας αυτό ακριβώς μας διδάσκει. Ένα χρήσιμο και χαρακτηριστικό παράδειγμα δεν θα μπορούσε να είναι άλλο από αυτό του ψυχρού πολέμου και του ανταγωνισμού των δύο υπερδυνάμεων, της ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ.

Με το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου οι δύο χώρες οδηγήθηκαν σε ένα ξέφρενο ανταγωνισμό για την παγκόσμια πρωτοκαθεδρία. Ο ανταγωνισμός τους εκφραζόταν κυρίως στο τομέα των στρατιωτικών εξοπλισμών και είχε γιγαντωθεί κυρίως στις αρχές του 80. Αυτό οδήγησε στην οικονομική εξόντωση της Σοβιετικής Ένωσης, γεγονός το οποίο σε συνδυασμό με άλλους εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες προκάλεσε την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος. Ο Κόλλιας(2017 σελ 56) αναφέρει σχετικά: «Χωρίς να αγνοούνται άλλοι σημαντικοί ερμηνευτικοί παράγοντες, η εστίαση στην οικονομία και τον καταλυτικό ρόλο της στην κατάρρευση της ΕΣΣΔ , αποσκοπεί στον τονισμό της σπουδαιότητας που έχει ως προσδιοριστικός παράγοντας της ισχύος των κρατών». Γίνεται αντιληπτός λοιπόν ο καθοριστικός ρόλος που διαδραματίζει η οικονομία στην ισχύ μίας χώρας. Ως εκ τούτου θεωρούμε σκόπιμο να μελετήσουμε τις δύο χώρες στον τομέα του ΑΕΠ, του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, και του ρυθμού ανάπτυξης. Σημαντικός δείκτης για την οικονομία μίας χώρας είναι και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών καθώς με αυτόν το δείκτη αποκτούμε μία εικόνα για τις εξαγωγές και εισαγωγές μίας χώρας. Παρόλα αυτά όμως δεν μπορούμε να τον χρησιμοποιήσουμε γιατί δεν είναι δυνατόν να εφαρμοστεί ο τύπος $\frac{\text{δείκτης χώρας}}{\text{παγκόσμιος δείκτης}}$. Ο λόγος είναι ότι ενώ έχουμε στοιχεία για το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και για τις δύο χώρες, εντούτοις δεν υπάρχει ανάλογος δείκτης για τον κόσμο συνολικότερα.

1.4 Σκοπός της εργασίας

Ο βασικός σκοπός της εργασίας αυτής αποτελεί την εξαγωγή και ανάλυση δεδομένων σε διάφορους τομείς αναφορικά με την ισχύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, που θα μας βοηθήσουν να καταλήξουμε σε ανάλογα συμπεράσματα για τις δύο χώρες. Επιγραμματικά θα αντληθούν δεδομένα που θα αφορούν επιμέρους δείκτες ισχύος των δύο χωρών για την τελευταία εικοσαετία, θα συγκριθούν και μελετηθούν ανά χώρα τα εν λόγω δεδομένα, έτσι ώστε να διερευνηθούν σε βάθος οι δυνατότητες τους.

1.5 Δομή της εργασίας

Η δομή της εργασίας είναι η ακόλουθη.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε εννοιολογικά την ισχύ καθώς επίσης και να την διακρίνουμε σε τρεις βασικές κατηγορίες. Επίσης θα αναφέρουμε τα πεδία στα οποία θα συγκρίνουμε την ισχύ των δύο χωρών.

Στο δεύτερο κεφάλαιο περιλαμβάνεται η μεθοδολογία που θα χρησιμοποιηθεί για την άντληση των δεδομένων. Παράλληλα αναφέρεται η χρονολογική περίοδος που θα χρησιμοποιηθεί όπως επίσης και οι πηγές από τις οποίες θα αντλήσουμε τα δεδομένα που θα χρειαστούμε.

Στο τρίτο κεφάλαιο προσεγγίζουμε το θέμα από την πτυχή των στρατιωτικών εξοπλισμών και των δαπανών γύρω από τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς.

Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στο δημογραφικό στοιχείο των δύο χωρών και την ηλικιακή κατανομή του.

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την οικονομία των δύο χωρών και πιο συγκεκριμένα για το ΑΕΠ, το κατά κεφαλήν εισόδημα και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

Στο έκτο κεφάλαιο ερευνάται η βιομηχανική παραγωγή των δύο χωρών και γενικότερα η παραγωγική τους δυνατότητα

Στο έβδομο κεφάλαιο αναφερόμαστε στην τεχνολογία και ειδικότερα στις εξαγωγές προϊόντων τεχνολογίας, καθώς είναι ένας δείκτης για τον οποίο θα μπορέσουμε να αντλήσουμε στοιχεία από τη βάση δεδομένων της παγκόσμιας τράπεζας.

Τέλος στο όγδοο κεφάλαιο χρησιμοποιώντας την εξίσωση CINC συνυπολογίζουμε τους επιμέρους δείκτες από τα προηγούμενα κεφάλαια και τα συνοψίζουμε σε ένα γενικό δείκτη. Κατόπιν εξάγουμε σχετικά συμπεράσματα.

Κεφάλαιο 2 Μεθοδολογία

Αναφορικά με τον υπολογισμό της ισχύος ο Dahl (1957 σελ 206) αναφέρει σχετικά: «Ίδανικά θα ήταν επιθυμητό να υπήρχε ένας απλός τρόπος συνδυάζοντας διαφορές στα πεδία εφαρμογής, τον ελεγχόμενο αριθμό των συγκρίσιμων ερωτηθέντων και τις αλλαγές στις πιθανότητες. Αλλά φαίνεται ότι δεν υπάρχει ικανοποιητική μέθοδος για να γίνει αυτό» Στην ουσία αυτό στο οποίο καταλήγει ο ανωτέρω ερευνητής είναι ότι υπάρχουν πολλές μεταβλητές που συμβάλλουν στον καθορισμό της ισχύος

ενός οργανισμού, ενός ανθρώπου ή ενός κράτους, κάτι το οποίο δυσχεραίνει πάρα πολύ

Η ισχύς εξαρτάται από δείκτες οι οποίοι δεν ποσοτικοποιούνται καθώς υπάρχουν ποιοτικοί παράγοντες που επηρεάζουν καταλυτικά την ισχύ μίας χώρας. Πώς θα μπορούσε κάποιος να υπολογίσει την ισχύ δύο χωρών στον τομέα της διπλωματίας; Ή πώς θα μπορούσε αυτό να γίνει λαμβάνοντας υπόψη την κουλτούρα ή τον πολιτισμό δύο χωρών; Σίγουρα ο πολιτισμός μίας χώρας είναι διαφορετικός από τον πολιτισμό μίας άλλης, για παράδειγμα η ιστορία της Ελλάδας ξεκινάει χιλιάδες χρόνια πριν σε αντίθεση με την Τουρκία που δεν ισχύει το ίδιο. Και πάλι όμως δεν μπορούμε να υπολογίσουμε την βαρύτητα που έχει ο κάθε τομέας και πόσο επηρεάζει την συνολική ισχύ.

Από την άλλη συγκρίνοντας τις στρατιωτικές δυνάμεις δύο χωρών μπορούμε να υπολογίσουμε το στρατό, τα πλοία, τα αεροπλάνα, αλλά δεν μπορούμε να ποσοτικοποιήσουμε την εκπαίδευση του προσωπικού την ικανότητα των ανωτάτων αξιωματικών, το ηθικό ή την τεχνολογία σε απόλυτους αριθμούς.

Για τον λόγο αυτό πολλοί μελετητές κατέληξαν να μετρήσουν και να υπολογίσουν την ισχύ ενός κράτους σε τομείς που ποσοτικοποιούνται και μπορούν να συγκριθούν με τους ίδιους τομείς άλλης χώρας. Οι Tellis, et al (2000) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ο υπολογισμός της ισχύος μπορεί να επιτευχθεί σε μεγάλο βαθμό λαμβάνοντας υπόψη τις δαπάνες που καταβάλλει κάθε κράτος για κάθε τομέα. Για παράδειγμα οι δαπάνες που καταβάλλονται από ένα κράτος για την έρευνα και ανάπτυξη καινοτόμων προϊόντων, επηρεάζουν και καθορίζουν την ισχύ του κράτους στον συγκεκριμένο τομέα. Με τον ίδιο τρόπο είναι εφικτός ο υπολογισμός σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η υγεία, το κοινωνικό επίπεδο κ.α.

2.1 Μέθοδος Borda

Κατά καιρούς έχουν δημιουργηθεί διάφορες μέθοδοι για τον υπολογισμό της ισχύος των κρατών. Μία μέθοδος είναι και η μέθοδος Borda. Η μέθοδος αυτή πήρε το όνομα της από τον Γάλλο μαθηματικό Jean-Charles de Borda ο οποίος το 1781 παρουσίασε στη βασιλική ακαδημία σπουδών στο Παρίσι ένα νέο εκλογικό σύστημα. Η ακαδημία υιοθέτησε τη μέθοδο αυτή, και έκτοτε χρησιμοποιείται σε αρκετές περιπτώσεις ανά την υφήλιο από οργανισμούς και κυβερνήσεις ανά την υφήλιο. Στην μέθοδο Borda η κάθε χώρα ανάλογα με την επίδοση της σε κάθε ένα τομέα ξεχωριστά λαμβάνει και την ανάλογη θέση. Για παράδειγμα στον πληθυσμιακό τομέα μία χώρα θα καταλάβει την πρώτη θέση, μία άλλη την δεύτερη, άλλη την τρίτη κ.ο.κ. Η θέση που θα έχει η κάθε χώρα θα είναι και η βαθμολογία της. Έτσι αν υπολογίσουμε την ισχύ μίας ομάδας χωρών σε διάφορους τομείς θα υπερισχύει η χώρα που θα έχει την μικρότερη βαθμολογία.

Παρότι η μέθοδος αυτή είναι σχετικά απλή και εύκολη εντούτοις υπάρχουν κάποια σημαντικά στοιχεία που δεν έχουν ληφθεί υπόψη. Ένα εξ αυτών είναι το κριτήριο με βάση το οποίο θα υπολογιστεί η βαρύτητα κάθε τομέα. Για παράδειγμα δεν μπορεί να έχει την ίδια βαρύτητα η έκταση μίας χώρας με τις στρατιωτικές της δυνατότητες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η σύγκριση της Αιγύπτου με το Ισραήλ. Το Ισραήλ έχει πολύ μικρότερη έκταση, αλλά οι στρατιωτικές του δυνατότητες -χωρίς καν να υπολογίσουμε το γεγονός ότι το Ισραήλ έχει στην κατοχή του πυρηνικά

όπλα- είναι πολύ μεγαλύτερες από αυτές της Αιγύπτου. Δεν θα ήταν αξιόπιστη η σύγκριση στους δύο αυτούς τομείς με την ίδια βαρύτητα. Επιπλέον στη δική μας περίπτωση που είναι η σύγκριση μόνο δύο χωρών καθιστά αναποτελεσματική την εφαρμογή του συγκεκριμένου τύπου.

Ο Κόλλιας (2017) αναφέρει και άλλες παρεμφερείς μεθόδους οι οποίες έχουν χρησιμοποιηθεί για τον υπολογισμό της ισχύος όπως για παράδειγμα η μέθοδος του Cline. Ο τύπος που εφαρμόζει ο Cline είναι ο:

$$P = (C + E + M) \times (S + W)$$

Όπου P είναι η ισχύς, C είναι η έκταση και ο πληθυσμός, E είναι οι οικονομικές δυνατότητες, M είναι οι στρατιωτικές δυνατότητες, S είναι ο στρατηγικός σκοπός και W είναι η θέληση για την εφαρμογή της εθνικής στρατηγικής. Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι ο παράγοντας θέληση είναι μία παράμετρος που δεν είναι εφικτό να ποσοτικοποιηθεί και να συγκριθεί τουλάχιστον σε απόλυτους αριθμούς. Ανάλογα κενά υπάρχουν σε παρεμφερείς τύπους που έχουν χρησιμοποιηθεί και για τον λόγο αυτό κυρίως δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην εργασία αυτή.

2.2 Μέθοδος CINC

Για το λόγο αυτό και για να μπορέσουμε να προσεγγίσουμε καλύτερα το θέμα της εργασίας και έτσι να αποκτήσουμε μία καλύτερη εικόνα για την ισχύ των δύο χωρών, θα εφαρμόσουμε την γνωστή μέθοδο CINC. Η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται για την κατασκευή του δείκτη CINC (Composite Index of National Capability) δημιουργήθηκε από τον Singer(1988), και έκτοτε χρησιμοποιείται από πολλούς μελετητές και οργανισμούς σε όλο τον κόσμο. Χρησιμοποιεί έξι μεταβλητές (συνολικός πληθυσμός, αστικός πληθυσμός, στρατιωτικές δαπάνες, προσωπικό ενόπλων δυνάμεων, παραγωγή σίδηρου και χάλυβα, κατανάλωση ενέργειας) οι οποίες υπολογίζονται με βάση τον τύπο

Λόγος = $\frac{\text{Δείκτης Κράτους}}{\text{Κόσμος}}$. Συνεχίζοντας ο Singer αναφέρει ότι θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει μεταβλητές όπως η γεωγραφική περιοχή, το έδαφος ή οι φυσικοί πόροι, αλλά αποτελούν σύμφωνα με τον ίδιο μεταβλητές που δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλα τα κράτη με τον ίδιο τρόπο σε βάθος χρόνου ή χώρου με τις ανάλογες μεταβολές στην τεχνολογία και στην κουλτούρα.

Με βάση αυτόν τον τύπο υπολογίζουμε την μεταβλητή κάθε χώρας που θέλουμε να συγκρίνουμε. Ο CINC στη συνέχεια υπολογίζεται ως εξής:

$$\text{CINC} = \frac{\text{TPR} + \text{UPR} + \text{ISPR} + \text{ECR} + \text{MER} + \text{MPR}}{6}$$

Όπου

TPR= Ο λόγος του συνολικού πληθυσμού μίας χώρας προς τον παγκόσμιο

UPR=Ο λόγος του αστικού πληθυσμού μίας χώρας προς τον παγκόσμιο

ISPR=Ο λόγος της παραγωγής χάλυβα και σιδήρου μίας χώρας προς τον παγκόσμιο

ECR= Ο λόγος κατανάλωσης ενέργειας μίας χώρας προς τον παγκόσμιο

MER=Ο λόγος των στρατιωτικών δαπανών μίας χώρας προς τον παγκόσμιο

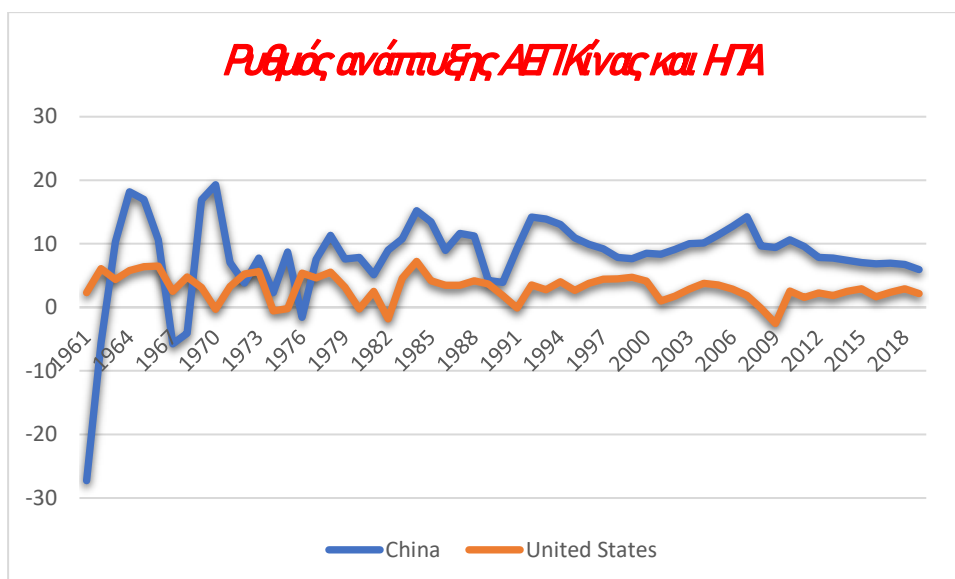
MPR=Ο λόγος του προσωπικού των ενόπλων δυνάμεων μίας χώρας προς τον παγκόσμιο.

Πρέπει ωστόσο να γίνει αντιληπτό ότι η μέθοδος αυτή είχε δημιουργηθεί μισό αιώνα πριν, και για το λόγο αυτό κάποιοι δείκτες είναι σε ένα βαθμό ξεπερασμένοι. Ο αστικός πληθυσμός μίας χώρας ήταν μία ένδειξη ισχύος καθώς οι άνθρωποι που κατοικούσαν σε πόλεις είχαν πρόσβαση σε εκπαιδευτικά ιδρύματα και σε βιβλιοθήκες, ενώ παράλληλα μπορούσαν να εργαστούν σε μεγάλα βιομηχανικά συγκροτήματα.

Οι κάτοικοι της επαρχίας ωστόσο απασχολούνταν σε κτηνοτροφικές μονάδες και σε αγροκτήματα ενώ είχαν ελάχιστη πρόσβαση σε ανώτερη εκπαίδευση. Αυτό σήμερα έχει αλλάξει καθώς οι αποστάσεις με τα σύγχρονα μέσα έχουν εκμηδενιστεί, ενώ κάθε άνθρωπος έχει μέσω του ίντερνετ πρόσβαση σε κάθε είδους εκπαιδευτικό ίδρυμα. Παράλληλα η παραγωγή σιδήρου και χάλυβα προσέδιδε κύρος και δύναμη σε μία χώρα μερικά χρόνια πριν. Πλέον θα μπορούσε να ειπωθεί ότι αυτός ο δείκτης θεωρείται πλέον ήσσονος σημασίας, ενώ στον αντίποδα η τεχνολογία διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην βελτίωση μίας χώρας. Ο Κόλλιας (2017 σελ76) αναφέρει: «όμως είναι μάλλον αμφίβολο κατά πόσο διατηρεί τη χρησιμότητα τους στην σύγχρονη εποχή όπου οι πηγές οικονομικής ευρωστίας και κατά συνέπεια ισχύος έχουν σημαντικά διαφοροποιηθεί... Ο δείκτης σιδήρου και χάλυβα για τα σύγχρονα οικονομικά και τεχνολογικά δεδομένα είναι πλέον εκ των πραγμάτων ξεπερασμένος».

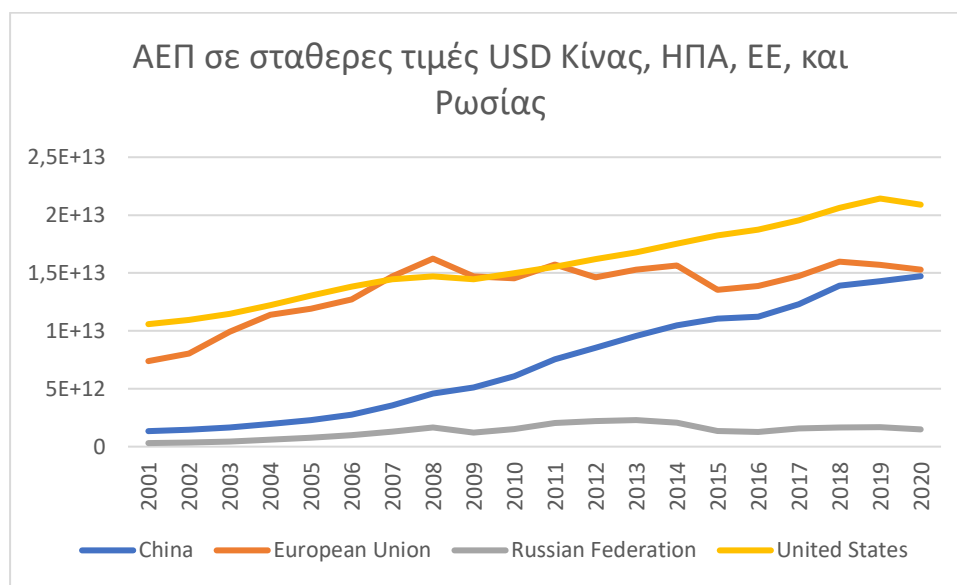
Ταυτόχρονα ο υπολογισμός του ΑΕΠ είναι ένας σημαντικότερος δείκτης που πλέον είναι αναγκαίος αν θέλουμε να έχουμε μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα για την κατάσταση ενός κράτους. Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω η οικονομία είναι ο βασικότερος παράγοντας που διαμορφώνει το μέλλον μίας χώρας. Είναι αυτό το στοιχείο που οδήγησε την Κίνα να αναπτυχθεί και να απειλεί την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ στον κόσμο.

Διάγραμμα 1: Ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ Κίνας και ΗΠΑ

Πηγή: www.worldbank.org

Διάγραμμα 2: ΑΕΠ Κίνας, ΗΠΑ, Ε.Ε και Ρωσίας

Πηγή: www.worldbank.org

Στα παραπάνω δύο διαγράμματα φαίνεται καθαρά η οικονομική άνοδος της Κίνας τα τελευταία 30 χρόνια και οι σταθεροί υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης που διατηρεί εδώ και μισό αιώνα. Αν το ΑΕΠ της Κίνας συνεχίσει να αυξάνεται, τότε τα αμέσως επόμενα χρόνια θα υπερβεί αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ πλησιάζει πάρα πολύ το ΑΕΠ των ΗΠΑ. Επιπλέον βλέπουμε ότι η διαφορά που χωρίζει την Κίνα με την Ρωσία είναι πάρα πολύ μεγάλη.

Σύμφωνα με τον Morrison (2012) από το 1979 και έπειτα η Κίνα εφάρμοσε διάφορες οικονομικές μεταρρυθμίσεις και παράλληλα προέβη σε τεράστιες επενδύσεις κεφαλαίων από δικά της αποθέματα αλλά και από ξένες επενδύσεις. Αυτά σε συνδυασμό με την αύξηση της παραγωγικότητας οδήγησαν σε μία μεγάλη οικονομική ανάπτυξη. Από την άλλη μειώθηκε η κρατική παρέμβαση στον επιχειρηματικό κλάδο με την άνοδο μη κρατικών επιχειρήσεων και παράλληλα έγιναν γεωργικές μεταρρυθμίσεις οι οποίες αύξησαν την παραγωγή.

Ο Morrison (2012) αναφέρει ότι αυτή τη στιγμή η Κίνα είναι μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες οικονομίες σε παγκόσμιο επίπεδο με μέσο ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 9,6% από το 1979 μέχρι το 2005. Σύμφωνα με την έκθεση του Αμερικανικού Συμβουλίου Πληροφοριών για τις τάσεις που αναμένεται να επικρατήσουν το 2030 η Κίνα θα καταστεί ενδεχομένως η μεγαλύτερη οικονομία σε παγκόσμιο επίπεδο, και έτσι θα υποσκελίσει τις ΗΠΑ και τις άλλες δυτικές οικονομίες.

Γίνεται αντιληπτό επομένως ότι είναι απαραίτητο να συμπεριλάβουμε τους παραπάνω δείκτες προκειμένου να βγάλουμε όσο το δυνατόν ασφαλέστερα συμπεράσματα.

2.3 Χρονική περίοδος

Για την έρευνα μας θα επιλέξουμε να εργαστούμε τη χρονική περίοδο 2001-2019 καθώς την περίοδο εκείνη, και συγκεκριμένα από την 1^η Ιανουαρίου 2001 έγινε και ένα πολύ καθοριστικό βήμα στην πορεία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με την εισαγωγή σε κυκλοφορία του ευρώ. Η Ελλάδα υιοθέτησε το ευρώ ως το νέο εθνικό της νόμισμα και καθιερώθηκε η συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ στις 340,750 δραχμές. Η σημασία της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου έγκειται στους εξής λόγους:

Πρώτον με την είσοδο της Ελλάδας στο ευρώ, καταργείται το κόστος των διακυμάνσεων των συναλλαγματικών ισοτιμιών εντός της ευρωζώνης. Έτσι οι καταναλωτές προστατεύονται από μεγάλες διακυμάνσεις στις αγορές συναλλάγματος, δημιουργώντας έτσι ένα ασφαλέστερο περιβάλλον συναλλαγών. Παράλληλα λόγω της μείωσης της αβεβαιότητας η εμπορική δραστηριότητα των επιχειρήσεων αυξάνεται και ενισχύεται η ανάπτυξη της οικονομίας με την διασφάλιση των επενδύσεων. Τον έλεγχο στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής τον ασκεί πλέον η ΕΚΤ (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα) και αυτή είναι αρμόδια για τον καθορισμό των βασικών επιτοκίων. Στην ουσία λοιπόν δημιουργήθηκε ένα νέο περιβάλλον που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την έρευνα μας, και το οποίο δεν έχει καμία σχέση με το περιβάλλον είτε οικονομικό, είτε πολιτικό που υπήρχε είκοσι και πλέον χρόνια πριν.

Δεύτερον δεν μπορούμε να επεκτείνουμε την έρευνα μας σε μεγαλύτερη χρονική περίοδο επειδή δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία και πλήρεις δείκτες στις βάσεις δεδομένων για μεγαλύτερες χρονικές περιόδους. Για παράδειγμα, ενώ είναι διαθέσιμα στοιχεία για την μεταβολή του πληθυσμού, για την οικονομία, τις αμυντικές δαπάνες, και άλλα, δεν υπάρχουν στοιχεία για τον δείκτη της τεχνολογίας, κυρίως εξαιτίας του γεγονότος ότι είναι ένας δείκτης που δεν μετρούσε παλιότερα στον υπολογισμό της ισχύος ενός κράτους. Θα μπορούσαμε να μην λάβουμε υπόψη τον δείκτη της τεχνολογίας, αλλά πλέον είναι ένας δείκτης που δίνει μεγάλη βαρύτητα στην οικονομία

και στην ισχύ μίας χώρας, επομένως είναι απαραίτητο να τον χρησιμοποιήσουμε. Έτσι λοιπόν για να υπάρχει ομοιογένεια των στοιχείων θα περιορίσουμε αναγκαστικά την χρονική περίοδο της μελέτης μας.

2.4 Πηγές δεδομένων

Η ποσοτική έρευνα την οποία θα χρησιμοποιήσουμε εφαρμόζεται σε πληθώρα ερευνητικών προβλημάτων. Με την ποσοτική έρευνα στην ουσία ένας ερευνητής χρησιμοποιώντας στατιστικές ή μαθηματικές τεχνικές, ομαδοποιεί δεδομένα, προβαίνει σε συγκρίσεις μεταξύ μεταβλητών των δεδομένων, και καταλήγει σε ανάπτυξη μοντέλων και υποθέσεων που σχετίζονται με το υπό εξέταση φαινόμενο. Χρήσιμη προϋπόθεση των παραπάνω αποτελεί να είναι ακριβής η διαδικασία της μέτρησης, βάσει της οποίας να αντικατοπτρίζεται η σχέση της εμπειρικής παρατήρησης και της μαθηματικής έκφρασης των μεγεθών και των ποσοτικών σχέσεων. Για τον λόγο αυτό θα βασίσουμε την έρευνα μας σε δεδομένα που θα αντλήσουμε από αξιόπιστες και αμερόληπτες πηγές, όπως για παράδειγμα η world bank. Η ομαδοποίηση και η επεξεργασία των δεδομένων έγινε κυρίως με το υπολογιστικό φύλλο Microsoft Excel, και κατόπιν έγινε η μεταφορά τους με πίνακες στο κείμενο αυτό.

Έτσι η έρευνα μας θα βασιστεί στην άντληση δεδομένων από χρήσιμες πηγές και στην βασική τους ανάλυση σε πληροφορία. Δηλαδή κυρίως αποτελεί μία δευτερογενή έρευνα, η οποία στην ουσία είναι η περαιτέρω ανάλυση των δεδομένων που ήδη υπάρχουν ενδεχομένως στα πλαίσια μιας πρωτογενούς έρευνας.

Κατόπιν θα επιχειρηθεί η ομαδοποίηση και η ταξινόμηση των δεδομένων και η στατιστική τους επεξεργασία. Βασικός σκοπός του όλου εγχειρήματος είναι η εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων από τα δεδομένα και η εξοικονόμηση πολύτιμου χρόνου που σε διαφορετική περίπτωση θα απαιτούνταν.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, κύρια πηγή άντλησης των δεδομένων μας θα αποτελέσει η Παγκόσμια Τράπεζα. Έχοντας ιδρυθεί το 1944 στο Μπρέτον Γουντς των ΗΠΑ, η Παγκόσμια Τράπεζα σαν κύριο ρόλο της ανέλαβε την δανειοδότηση έργων υποδομής όπως λιμανιών οδών και γενικότερα έργων που προωθούσαν την ανάπτυξη, δημιουργώντας παράλληλα ευνοϊκές συνθήκες για την ιδιωτική πρωτοβουλία. Είναι ένας παγκόσμιος οργανισμός που φιλοξενεί στην ιστοσελίδα του στατιστικά στοιχεία ανά χώρα και ανά δείκτη. Οι κύριοι δείκτες που χρησιμοποιεί είναι οι δείκτες παγκόσμιας ανάπτυξης, παγκόσμιας διακυβέρνησης, στατιστικοί δείκτες όπως και δεδομένα για ζητήματα φύλου, υγείας, διατροφής, πληθυσμού, φτώχειας, ισότητας, εργατικού δυναμικού κ.α. Ο κυριότερος λόγος αποτελεί το γεγονός ότι η παγκόσμια τράπεζα είναι η πιο ολοκληρωμένη βάση δεδομένων. Από εδώ λοιπόν αντλήσαμε στοιχεία που αφορούν όχι μόνο τις στρατιωτικές δαπάνες των χωρών, αλλά και οικονομικά και κοινωνικά στοιχεία όπως ο πληθυσμός και η ηλικιακή κατανομή. Παράλληλα αποτελεί την πιο αξιόλογη και αντικειμενική βάση δεδομένων. Επίσης χρησιμοποιούμε δεδομένα από www.sipri.org το ΕΛΙΑΜΕΠ και το www.worldonmetrics.com.

Κεφάλαιο 3 Στρατιωτικοί Εξοπλισμοί.

Το ζήτημα του εξοπλιστικού ανταγωνισμού δύο ή περισσότερων χωρών έχει κατά καιρούς απασχολήσει πολλούς μελετητές οι οποίοι προσπαθούν να εντοπίσουν τις αιτίες που οδηγούν σε έναν ανταγωνισμό αλλά κυρίως να βρουν τρόπους με τους οποίους θα υπολογίζουν επακριβώς την ισχύ μίας χώρας. Καταρχήν αυτό που γίνεται ολοένα και περισσότερο αποδεκτό είναι η άμεση σχέση της οικονομίας μίας χώρας με τις αμυντικές της δαπάνες. Σ' αυτό συνηγορούν πολλοί επιστήμονες όπως ο Richardson (1960) στο "arms and insecurity", Benoit (1973) στο "Defence and Economic Growth in developing countries" και άλλοι.

Η κυριότερη αιτία που προκαλεί έναν εξοπλιστικό ανταγωνισμό είναι δίχως άλλο το αίσθημα ανασφάλειας που διακατέχει ένα κράτος απέναντι σε ένα άλλο. Σύμφωνα με τους Brito και Intriligator (1997), εξοπλιστικός ανταγωνισμός νοείται ως μία διαδικασία στην οποία δύο ή περισσότερα κράτη αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους για την απόκτηση όπλων. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω γενεσιουργός αιτία αυτής της κατάστασης είναι η ύπαρξη ανασφάλειας που απορρέει από το γεγονός ότι ο στρατιωτικός εξοπλισμός μίας χώρας ερμηνεύεται από μία άλλη ως πρόθεση επίθεσης. Με τον τρόπο αυτό λοιπόν ένα κράτος εξοπλίζεται στρατιωτικά για να είναι ικανό να αμυνθεί απέναντι σε ένα άλλο κράτος, και εκείνο με τη σειρά του εξοπλίζεται γιατί αντιλαμβάνεται τον εξοπλισμό του πρώτου κράτους ως απειλή κοκ.

Ένα διεθνές περιβάλλον κατακλύζεται από αστάθμητους παράγοντες που πολλές φορές δεν είναι δυνατόν να προβλεφθούν και οι πιθανές εξωτερικές απειλές που προέρχονται από ένα κράτος δημιουργούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την έναρξη ενός εξοπλιστικού ανταγωνισμού. Ο Ηρακλειδής (2015 σελ22) αναφέρει: «Στη διεθνή κατάσταση πολέμου, η αναρχία που επικρατεί γεννά τον φόβο ότι θα συμβεί το χειρότερο, δηλαδή η επίθεση και κατάληψη από άλλο κράτος. Ο φόβος αυτός οδηγεί στην οχύρωση και συνεχή επαγρύπνηση. Η πολεμική ετοιμότητα και επιθετική στάση έχει ως αποτέλεσμα το άλλο κράτος να κάνει το ίδιο και εκείνο από φόβο, και το τελικό αποτέλεσμα είναι η μεγαλύτερη ανασφάλεια για όλους».

Έτσι ο εξοπλισμός ενός κράτους, οδηγεί και το αντίπαλο κράτος να κάνει το ίδιο για να είναι ικανό να ανταπεξέλθει σε μία πιθανή εισβολή του πρώτου και έτσι οδηγούμαστε σε μία κατάσταση δράσης-αντίδρασης, στην οποία η κάθε χώρα θα προβαίνει σε ολοένα και μεγαλύτερους εξοπλισμούς για να διατηρήσει όσο μπορεί το αίσθημα ασφάλειας απέναντι στην άλλη. Αυτό είναι στην ουσία και το λεγόμενο «δίλημμα ασφάλειας». Ο Herz (1950 σελ 2) αναφέρει σχετικά: «Μία ομάδα ατόμων μέσα σε μία υποτιθέμενη κοινωνία, συνήθως είναι απασχολημένη με την προστασία της από επίθεση, κατάκτηση ή και εξολόθρευση από μία άλλη ομάδα. Στην προσπάθεια της για μεγαλύτερη ασφάλεια από τέτοιες επιθέσεις οδηγείται στην απόκτηση ολοένα και μεγαλύτερης ισχύος προκειμένου να προστατευτεί από την ισχύ των άλλων. Αυτό με τη σειρά του αυξάνει το αίσθημα ανασφάλειας στους άλλους και τους οδηγεί να προετοιμαστούν για το χειρότερο σενάριο. Από τη στιγμή λοιπόν που κανείς τους δεν αισθάνεται ασφαλής, ξεκινάει ένας εξοπλιστικός ανταγωνισμός και έτσι δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος ασφάλειας».

Μία τέτοια περίπτωση λοιπόν αποτελεί και η περίπτωση της Ελλάδος και της Τουρκίας δύο χωρών που παρόλο το γεγονός ότι είναι μέλη της συμμαχίας του ΝΑΤΟ, βρίσκονται σε συνεχή ανταγωνισμό μεταξύ τους εδώ και αρκετά χρόνια. Ο Kollias (1991) εφαρμόζοντας το μοντέλο Richardson στην Ελλάδα και Τουρκία προσπάθησε να αποδείξει την ύπαρξη αλληλεπίδρασης στους στρατιωτικούς εξοπλισμούς των δύο χωρών, και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει θετική σχέση στον εξοπλισμό της Ελλάδας απέναντι στην Τουρκία. Οι Kollias et al (2016) από την άλλη διαπίστωσαν ότι για την περίοδο 1990-2014 ο κύριος παράγοντας που επηρεάζει τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς στην Ελλάδα δεν είναι η στάση της Τουρκίας αλλά η οικονομία. Από την άλλη οι Paparas et al (2016) ύστερα από δική τους έρευνα κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει απόδειξη ύπαρξης αλληλεπίδρασης στους στρατιωτικούς εξοπλισμούς για τις δύο χώρες αλλά αντίθετα οι δύο χώρες δρουν ανεξάρτητα.

Πίνακας 1: Ποσοστό αμυντικών δαπανών Ελλάδας- Τουρκίας ως ποσοστό επί του ΑΕΠ

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ΕΛΛΑΔΑ	3,25	3,08	2,49	2,61	2,84	2,78	2,68	2,98	3,22	2,75	2,52	2,44	2,37	2,35	2,47	2,58	2,56	2,71	2,66	2,80
ΤΟΥΡΚΙΑ	3,60	3,80	3,30	2,70	2,41	2,36	2,22	2,20	2,49	2,27	2,03	2,01	1,92	1,87	1,81	2,05	2,05	2,52	2,71	2,77

Πηγή: www.worldbank.org

3.1 Προσωπικό ενόπλων δυνάμεων

Οι ένοπλες δυνάμεις μιας χώρας και η δυνατότητα κατάλληλης κινητοποίησης τους αποτελεί αναμφίβολα έναν από τους βασικούς συντελεστές ισχύος ενός κράτους. Με τον τρόπο αυτό μία χώρα διασφαλίζει ή τουλάχιστον μειώνει την πιθανότητα ήττας σε περίπτωση εισβολής μίας ξένης δύναμης. Για τον λόγο αυτό προσπαθεί συνεχώς να προβάλλει προς τα έξω μία εικόνα ενός κράτους ισχυρού με αξιόμαχο στράτευμα, ικανό να ανταπεξέλθει σε εξωτερικές προκλήσεις. Αυτή η εικόνα δεν αφορά μόνο στο στρατιωτικό σκέλος, αλλά και σε τομείς όπως η στρατιωτική της βιομηχανία, οι τεχνολογίες που αναπτύσσει, οι στρατιωτικές συνεργασίες κτλ.

Από την άλλη μία χώρα μπορεί να έχει μικρό πληθυσμό αλλά η στρατιωτική της ικανότητα να είναι τέτοια που να αντισταθμίζει αυτό το μειονέκτημα της. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί δίχως άλλο το κράτος του Ισραήλ. Ο πληθυσμός του είναι λίγο μικρότερος από αυτόν της Ελλάδας, παρόλα αυτά οι στρατιωτικές του δυνάμεις είναι πάρα πολύ ανεπτυγμένες και ικανές να αντιπαρατεθούν με χώρες που έχουν πολλαπλάσιο πληθυσμό από το δικό τους.

Σήμερα το Ισραήλ διατηρεί ένα σύγχρονο και συνεχώς εκπαιδευόμενο στρατό που έχει στην δύναμη του ικανότατα στελέχη. Πολλές φορές το μέγεθος των ενόπλων δυνάμεων δεν αποτυπώνει απαραίτητα με ακρίβεια τη στρατιωτική ισχύ ενός κράτους.

Το κράτος της Βόρειας Κορέας αποτελεί αναμφίβολα το χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα. Σύμφωνα με στοιχεία της παγκόσμιας τράπεζας, ο στρατός της Βόρειας Κορέας αριθμεί περί τα 1.469.000 προσωπικό. Εντούτοις το μεγαλύτερο μέρος των οπλικών της συστημάτων είναι παρωχημένα και αναξιόπιστα, σε αντίθεση με τον

στρατό της Νοτίου Κορέας που διατηρεί ένα σύγχρονο και συνεχώς εξελισσόμενο στρατό. Με τον τρόπο αυτό εξισορροπεί το γεγονός ότι έχει πολύ μικρότερο στρατό (609.000 με στοιχεία της παγκόσμιας τράπεζας).

Υπάρχουν βεβαίως και επιμέρους παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την απόδοση των ενόπλων δυνάμεων όπως είναι η εκπαίδευση, η ευελιξία, η λογιστική υποστήριξη, η ηγεσία το ηθικό κ.α. Παρόλα αυτά θεωρούμε ότι οι αμυντικές δαπάνες είναι ένας τομέας που θα βοηθήσει να αποκτήσουμε μία εικόνα για την στρατιωτική δύναμη μίας χώρας. Σύμφωνα με το ίδρυμα ΕΛΙΑΜΕΠ οι στρατιωτικές δυνάμεις των δύο χωρών συνοπτικά ήταν το 2019:

Πίνακας 2: Στρατιωτικές δυνάμεις Ελλάδας- Τουρκίας

Στρατός

	Ελλάδα	Τουρκία
Προσωπικό	93.000 (κατά προσέγγιση)	260.000(κατά προσέγγιση)
Άρματα μάχης	1.345	2.480
Επιθετικά ελικόπτερα	28	114
Ελικόπτερα ελιγμού	113	247

Ναυτικό

	Ελλάδα	Τουρκία
Προσωπικό	25.000(κατά προσέγγιση)	45.000 (κατά προσέγγιση)
Φρεγάτες	13	18 (+4)
Υποβρύχια	12	18
Ταχέα σκάφη κατ.βλημάτων	20 (+2)	19
Ελικόπτερα	18	37

Αεροπορία

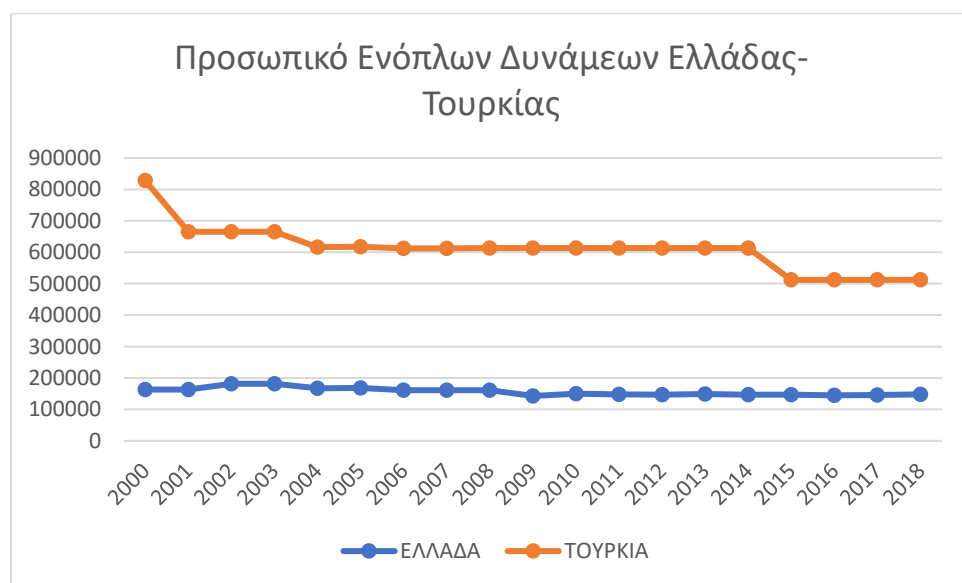
	Ελλάδα	Τουρκία
Προσωπικό	30.000 (κατά προσέγγιση)	50.000 (κατά προσέγγιση)
Μαχητικά αεροσκάφη	233	285
Μεταφορικά	23	75 (+6)
A/A συστοιχίες	33	89

Πηγή: ΕΛΙΑΜΕΠ

Δεν θεωρούμε σκόπιμο να επεκταθούμε αναλυτικότερα στην παράθεση των στρατιωτικών δυνάμεων των δύο χωρών γιατί αφενός μεν δεν μπορούν να αποτυπωθούν σε δείκτες και πολλές φορές δεν είναι συγκρίσιμα μεταξύ τους με απόλυτους αριθμούς, αφετέρου δε μεταξύ δύο όμοιων οπλικών συστημάτων μπορεί να υπάρχει ποιοτική διαφορά, οπότε θα εμπλακούμε σε μία πολύπλοκη διαδικασία που δεν θα προσφέρει τίποτα παραπάνω.

Στον παρακάτω πίνακα παραθέτουμε το σύνολο του προσωπικού των ενόπλων δυνάμεων των δύο χωρών για την χρονική περίοδο 2000-2020. Αυτό που γίνεται αντιληπτό με την πρώτη ματιά είναι η αισθητή μείωση του στρατού της Τουρκίας τα τελευταία 20 χρόνια. Αντίθετα ο στρατός της Ελλάδας παραμένει σχεδόν σταθερός. Βεβαίως αυτό δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση ότι η ισχύς του τουρκικού στρατού είναι μειωμένη. Αντιθέτως η μείωση αυτή αντισταθμίζεται από τον εκσυγχρονισμό του τουρκικού στρατού και την υιοθέτηση διαφορετικού δόγματος από πλευράς της τουρκικής ηγεσίας. Η Τουρκία προσανατολίστηκε την τελευταία εικοσαετία στην ποιοτική αναβάθμιση του τουρκικού στρατού βασιζόμενη κυρίως στην εγχώρια πολεμική της βιομηχανία. Ο Ibrahim Karatas (2020 σελ 87) αναφέρει: «Από τυφέκια μέχρι πυραύλους, πολλά όπλα έχουν μερικώς ή ολικώς κατασκευαστεί στην Τουρκία και έχουν εξαχθεί. Για παράδειγμα ενώ η Τουρκία ήταν από τους μεγαλύτερους εισαγωγείς όπλων στη δεκαετία του 1990, εισήλθε στην δεκαετία του 2020 ως ο 14^{ος} μεγαλύτερος παγκόσμιος εξαγωγέας πολεμικών προϊόντων. Χάρη στον εγχώριο κατασκευασμένο πολεμικό εξοπλισμό, είναι τώρα ικανή να εφοδιάζεται πάνω από 75% στις ανάγκες του στρατού της.» Αποτέλεσμα αυτής της πολυετούς προσπάθειας είναι η ανάπτυξη πολλών νέων σύγχρονων οπλικών συστημάτων που πολλαπλασιάζουν την ισχύ του τουρκικού στρατού.

Διάγραμμα 3: Προσωπικό Ενόπλων Δυνάμεων Ελλάδας-Τουρκίας

Πηγή: www.worldbank.org

Το σύνολο των στρατιωτικών δυνάμεων της Ελλάδας και της Τουρκίας για τα έτη 2000-2018 παρουσιάζεται στον κάτωθι πίνακα:

Πίνακας 3: ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΣΤΡ.ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ- ΤΟΥΡΚΙΑΣ- ΚΟΣΜΟΣ

ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ	ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ
2000	163200	827700	2010	149647	612800
2001	163200	665100	2011	148350	612800
2002	181600	664800	2012	147350	612800
2003	181600	664800	2013	148950	612800
2004	167000	616000	2014	146950	612800
2005	168000	617000	2015	146950	512000
2006	161000	612000	2016	145350	512000
2007	161000	612000	2017	146000	512000
2008	161000	613000	2018	147850	512200
2009	142936	612800			

Πηγή : www.worldbank.org

Η Τουρκία σύμφωνα με τους Kollia, Stergiou (2021) έχει τον δεύτερο μεγαλύτερο στρατό μέσα στη συμμαχία του NATO καθώς αριθμεί μαζί με τις παραστρατιωτικές δυνάμεις και την πολιτοφυλακή γύρω στις 639.000 προσωπικό. Εξακολουθεί δηλαδή να υπερέχει σημαντικά όσον αφορά το ένοπλο δυναμικό της. Ο Παούνης (2019) αναφέρει ότι σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης η Ελλάδα μπορεί να κινητοποιήσει μέχρι 4 εκατομμύρια Ελλήνων ενώ η Τουρκία μπορεί να κινητοποιήσει 35 εκατομμύρια Τούρκων. Παράλληλα σύμφωνα με το ίδιο άρθρο το ναυτικό της Τουρκίας έχει στη διάθεση του 16 μεγάλες μονάδες επιφανείας και άλλες 10 κορβέτες ενώ η Ελλάδα 13 μεγάλες μονάδες επιφανείας. Παράλληλα η Τουρκία έχει 12 υποβρύχια ενώ η Ελλάδα 11. Από την άλλη έχει 310 μαχητικά αεροσκάφη σε αντίθεση με την Ελλάδα που έχει 230. Τέλος η Τουρκία έχει 2480 άρματα μάχης ενώ η Ελλάδα 1345. Δεν θα προβούμε σε αναλυτικότερη παρουσίαση των υπόλοιπων πολεμικών συστημάτων των δύο χωρών καθώς δεν θα προσέφερε κάτι παραπάνω στην εργασία αυτή. Άλλωστε αποτελούν στοιχεία τα οποία δεν μπορούν να εισέλθουν στο δείκτη CINC και να χρησιμοποιηθούν αναλόγως.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία σίγουρα μας δείχνουν μία γενική εικόνα για την ισχύ που έχει η Τουρκία και η Ελλάδα στο στρατιωτικό τομέα. Προκειμένου όμως να συγκρίνουμε με ασφάλεια τις δύο χώρες θα προβούμε στον υπολογισμό του λόγου της κάθε χώρας ως προς το σύνολο των στρατιωτικών δυνάμεων. Δηλαδή για να αποτυπώσουμε σε δείκτη την ισχύ της Ελλάδας θα υπολογίσουμε το λόγο του προσωπικού της ως προς το παγκόσμιο σύνολο. Έτσι π.χ. για το έτος 2000 θα έχουμε:

$$\text{MPR (military population rate): } \frac{163.200}{29.353.100} = 0,00556.$$

Για το 2001 θα έχουμε:

$$\text{MPR (military population rate): } \frac{163.200}{28.211.700} = 0.005785$$

Ακολουθώς εφαρμόζουμε το παραπάνω τύπο και τις άλλες χρονιές. Με τον ίδιο τρόπο υπολογίζουμε και την ισχύ της Τουρκίας.

Οπότε έχουμε και για τις δύο χώρες το παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 4: Δείκτης CINC για προσωπικό ενόπλων δυνάμεων Ελλάδας-Τουρκίας

ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ	ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ
2000	0,00556	0,028198	2010	0,005319	0,021781
2001	0,005785	0,023575	2011	0,005294	0,02187
2002	0,006415	0,023485	2012	0,005234	0,021766
2003	0,006449	0,023607	2013	0,005475	0,022524
2004	0,006167	0,022746	2014	0,005381	0,022439
2005	0,005887	0,021619	2015	0,005356	0,018661
2006	0,005956	0,022642	2016	0,005277	0,01859
2007	0,005907	0,022456	2017	0,005326	0,018677
2008	0,005856	0,022296	2018	0,005349	0,01853
2009	0,005119	0,021945			

3.2 Αμυντικές Δαπάνες

Ο Taylor(1990) αναφέρει ότι ένα κράτος έχει δύο επιλογές όσον αφορά τους στρατιωτικούς του εξοπλισμούς. Μπορεί να τα παράγει και αναπτύξει με τη δική του βιομηχανία ή να τα προμηθευτεί από ξένη χώρα κάνοντας στην ουσία το κράτος αυτό απόλυτα εξαρτημένο από τρίτες χώρες.

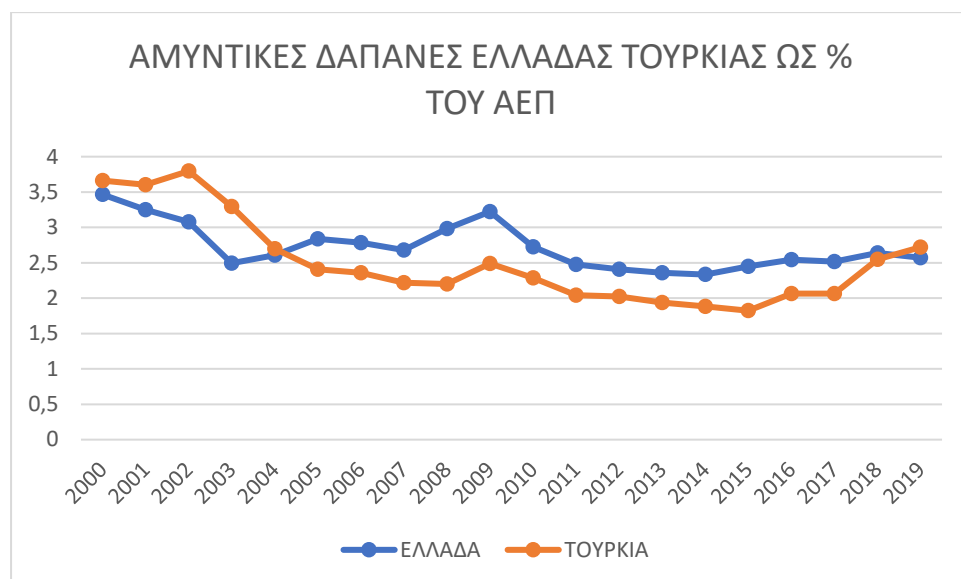
Η Τουρκία από το 1975 και έπειτα, έχει προβεί σε μία πολύ μεγάλη προσπάθεια εκσυγχρονισμού του στρατιωτικού της οπλοστασίου. Η προσπάθεια αυτή δεν επικεντρώνεται μόνο στην προμήθεια πολεμικού υλικού, αλλά επεκτείνεται και σε άλλους τομείς, όπως η ανάπτυξη εγχώριων εξοπλιστικών προγραμμάτων, η ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών, και γενικότερα η ανεξαρτητοποίηση από εξωτερικούς προμηθευτές οπλικών συστημάτων και μη. Γενικότερα έχει καταρτιστεί ένα στρατηγικό πλάνο το οποίο τηρείται θα λέγαμε ευλαβικά ανεξαρτήτως κυβέρνησης και το οποίο έχει προσδώσει στην γείτονα χώρα πολλά πλεονεκτήματα και οφέλη. Παράλληλα με την αγορά καινούριων συστημάτων, επενδύει στην τόνωση της εγχώριας βιομηχανίας μέσω των αντισταθμιστικών προγραμμάτων. Ο Σιδέρης Γεώργιος(2018) σε άρθρο του στο Ελληνικό Ινστιτούτο Προμηθειών γράφει ότι με τα αντισταθμιστικά οφέλη μία χώρα επιδιώκει την ανάληψη από ξένους προμηθευτές πρωτοβουλιών στο χώρο των επενδύσεων, την αύξηση των θέσεων εργασίας, την ίδρυση κοινών επιχειρήσεων, και την απόκτηση συγκεκριμένης, υψηλού επιπέδου,

τεχνογνωσίας. Έμμεσα επιδιώκεται η επιτάχυνση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης και η ισχυροποίηση της εγχώριας βιομηχανίας.

Η Ελλάδα τα πρώτα χρόνια μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κατέβαλε προσπάθειες ανάπτυξης της εγχώριας πολεμικής της βιομηχανίας αλλά ήταν αναιμικές και σε νηπιακό στάδιο. Η μόνη αξιόλογη αμυντική βιομηχανία ήταν η Εταιρεία Ελληνικού Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου που κατασκεύαζε κάλυκες για τον Ελληνικό στρατό. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960 οι ανάγκες των ενόπλων δυνάμεων της, καλύπτονταν εξ'ολοκλήρου σχεδόν από την αμερικανική πολεμική βιομηχανία. Οι Stergiou, Kollias (2018 σελ 3) αναφέρουν σχετικά: «Κατά την διάρκεια της πρώτης μεταπολεμικής δεκαετίας, οι Ελληνικές ένοπλες δυνάμεις καλύπτονταν σχεδόν εξ'ολοκλήρου από αμερικάνικο στρατιωτικό υλικό. Δεδομένης της απουσίας ισχυρής αμυντικής βιομηχανικής βάσης, οι εισαγωγές ήταν η πηγή των αμυντικών προμηθειών του Ελληνικού στρατού. Τα χρόνια 1950-1959 οι στρατιωτικοί εξοπλισμοί από τις ΗΠΑ αποτελούσαν σχεδόν το 87% επί του συνόλου των στρατιωτικών προμηθειών, ενώ παράλληλα οι αμυντικές δαπάνες έφταναν στο 5,5% του Ελληνικού ΑΕΠ ετησίως».

Από το 1980 και έπειτα η εξάρτηση της Ελλάδας από την πολεμική βιομηχανία των ΗΠΑ μειώνεται καθώς οι Ελληνικές κυβερνήσεις στο πλαίσιο μίας ευρωπαϊκής πολιτικής αρχίζουν να προμηθεύονται πολεμικό υλικό και από άλλες χώρες (Γαλλία, Γερμανία κ.α.). Οι πρώτες στοιχειώδεις προσπάθειες ξεκίνησαν μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο όπου προέκυψε η αδήριτη ανάγκη για την ίδρυση εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας. Έτσι το 1975 ο Γεώργιος Αβέρωφ, υπουργός Εθνικής Αμύνης προέβη στην ίδρυση της Υπηρεσίας Πολεμικής Βιομηχανίας έτσι ώστε να τονώσει την εγχώρια παραγωγή αμυντικού υλικού. Το ρόλο που διαδραματίζει η αμυντική βιομηχανία στην ισχύ μίας χώρας περιγράφει ο Παρίσης (2009 σελ 75): «Η ιστορική εμπειρία έχει καταδείξει ότι αυτή η τεχνολογική πρόοδος που επιτυγχάνεται στον τομέα των οπλικών συστημάτων συνεισφέρει σε ένα ιδιαίτερα μεγάλο βαθμό στην συνολικότερη οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη και πρόοδο μίας χώρας καθώς τα τεχνολογικά επιτεύγματα στον τομέα παραγωγής οπλικών συστημάτων διαχέονται μέσω ποικίλων διαύλων στην υπόλοιπη οικονομία με προφανείς ευεργετικές επιδράσεις».

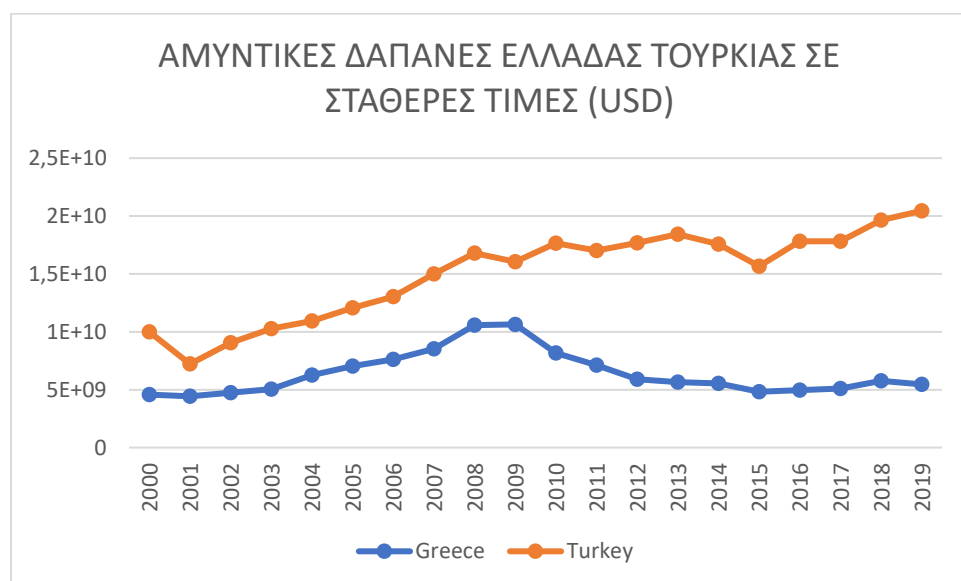
Διάγραμμα 4: Αμυντικές Δαπάνες Ελλάδας-Τουρκίας (%ΑΕΠ)

Πηγή: www.worldbank.org

Στον παραπάνω πίνακα βλέπουμε τις αμυντικές δαπάνες των δύο χωρών σε σχέση με το ΑΕΠ τους και πως διαμορφώθηκαν την τελευταία εικοσαετία. Είναι ευδιάκριτη μία μείωση από τις αρχές του 2000 και για τις δύο χώρες. Με μία πρώτη ματιά φαίνεται ότι η Τουρκία πραγματοποιεί μικρότερες δαπάνες από την Ελλάδα. Στην ουσία αυτό δεν ισχύει καθώς ο λόγος $\frac{\text{αμυντικές δαπάνες}}{\text{ΑΕΠ}}$ επηρεάζεται εξίσου και από τον παρονομαστή. Δηλαδή τα χρόνια 2012-2015 που η Ελλάδα δείχνει να έχει πάνω από 2% αμυντικές δαπάνες, στην ουσία έχει πολύ μικρότερο ποσοστό καθώς τα τελευταία χρόνια το ΑΕΠ της χώρας έχει μειωθεί δραματικά. Ως εκ τούτου θα αποκτήσουμε καλύτερη εικόνα αν υπολογιστούν οι δαπάνες των δύο χωρών σε σταθερές τιμές (USD).

Διάγραμμα 5: Αμυντικές δαπάνες Ελλάδας-Τουρκίας (USD)

Πηγή: www.worldbank.org

Από τον παραπάνω πίνακα φαίνεται η διαφορά στις αμυντικές δαπάνες Ελλάδας και Τουρκίας. Θεωρούμε ότι ο παραπάνω πίνακας είναι αντιπροσωπευτικότερος σε σχέση με άλλους δείκτες αμυντικών δαπανών, καθώς στην παρούσα εργασία μελετούμε τον ανταγωνισμό των δύο χωρών.

Οπότε μπορεί δηλαδή η Τουρκία να ξοδεύει μικρότερα ποσοστά σε σχέση με το ΑΕΠ της αλλά αυτό που ενδιαφέρει περισσότερο είναι το γεγονός ότι ξοδεύει μεγαλύτερα ποσά σε σχέση με την Ελλάδα.

Παρακάτω θα υπολογίσουμε τις αμυντικές δαπάνες των δύο χωρών σε σχέση με τις παγκόσμιες αντίστοιχες δαπάνες, χρησιμοποιώντας το τύπο:

$$MILEXUSD = \frac{\text{Αμυντικές Δαπάνες}}{\text{Παγκόσμιες αμ.δαπάνες}}$$

Έτσι έχουμε το παρακάτω πίνακα τον οποίο θα χρησιμοποιήσουμε στον τελικό τύπο του CINC.

Πίνακας 5: Δείκτης CINC για αμυντικές δαπάνες Ελλάδας-Τουρκίας

ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ	ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ
2000	0,006172745	0,01351483	2010	0,00493412	0,010668001
2001	0,005883523	0,009587806	2011	0,004053883	0,009671211
2002	0,005820087	0,011126322	2012	0,003365737	0,010068394
2003	0,005301752	0,010821162	2013	0,003215059	0,010476403
2004	0,005842892	0,010180969	2014	0,003146402	0,009998203
2005	0,006047309	0,010394711	2015	0,002908661	0,009459098
2006	0,006319712	0,010830152	2016	0,00300064	0,010777615
2007	0,006381889	0,011209328	2017	0,002956087	0,010354505
2008	0,006996804	0,011122732	2018	0,003181892	0,01085961
2009	0,00678307	0,010229098	2019	0,002928982	0,010945863

Κεφάλαιο 4 Πληθυσμός

4.1 Δημογραφικά στοιχεία

Ένα εξίσου σημαντικό πεδίο στο οποίο υπολογίζεται η ισχύς είναι και το δημογραφικό. Ο πληθυσμός της Τουρκίας σύμφωνα με στοιχεία από τον οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών ανερχόταν σε 84.339.000 κατοίκους το 2020 και είναι η 17^η μεγαλύτερη σε πληθυσμό χώρα στον πλανήτη. Η ηλικία 0-14 έτη καταλαμβάνει το 23,9% του συνολικού πληθυσμού ενώ τα άτομα με ηλικία άνω των 60 ετών αποτελούν

το 13,1% του συνολικού πληθυσμού. Ο ετήσιος ρυθμός πληθυσμιακής αύξησης είναι 2,1 παιδιά ανά οικογένεια ενώ ο μέσος όρος ηλικίας είναι 31,5 έτη. Ο αντίστοιχος πληθυσμός της Ελλάδας είναι σύμφωνα με την ίδια πηγή 10.423.000 κάτοικοι και είναι η 87^η χώρα από πλευράς πληθυσμού. Ο μέσος ηλικιακός όρος είναι 45,6 έτη ενώ οι γεννήσεις υπολογίζονται στο 1,3 παιδιά ανά οικογένεια.

Ωστόσο το ποσοστό γεννήσεων της Τουρκίας διαφέρει αισθητά από αυτό της Ελλάδας. Στην ιστοσελίδα worldometers.info υπολογίζουν ότι ο πληθυσμός της Τουρκίας θα ανέλθει στα 97.139.000 μέχρι το 2050, όταν η Ελλάδα θα έχει σχεδόν 9.029.000 με το μέσο όρο ηλικίας να ανέρχεται στα 53,4 έτη!

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι η πληθυσμιακή διαφορά μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας είναι τεράστια, αν λάβουμε υπόψη μάλιστα και το δυσάρεστο γεγονός της δημογραφικής αλλοίωσης της Ελλάδας. Οι γεννήσεις μειώνονται δραστικά, ενώ η οικονομική κρίση αποτρέπει ακόμα περισσότερο την δημιουργία οικογενειών και την τεκνογονία.

Επιπλέον πρέπει να δοθεί σημασία και στην πληθυσμιακή διαφοροποίηση η οποία σε συνδυασμό με την συνεχόμενη μετανάστευση των νέων δημιουργεί νέα δεδομένα στο μεγάλο πρόβλημα του δημογραφικού. Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΑΕΔ οι άνεργοι το 2020 κυμαίνονταν από 1.033.000 έως 1.133.000 από τους οποίους πάνω από 500.000 είναι μακροχρόνια άνεργοι και μεταξύ 20-44 ετών. Τα ασφαλιστικά ταμεία της χώρας πνέουν τα λούστια καθώς οι συνταξιούχοι αυξάνονται και οι εισφορές των νέων εργαζομένων μειώνονται από τη στιγμή που μειώνεται το εργατικό δυναμικό.

Το δημογραφικό πρόβλημα της Ελλάδος είναι ήδη πολύ μεγάλο και οι κυβερνήσεις δεν λαμβάνουν δραστικά μέτρα για την παροχή κινήτρων για την συγκράτηση του μεταναστευτικού ρεύματος των νέων, όπως και για την ενίσχυση της ελληνικής οικογένειας.

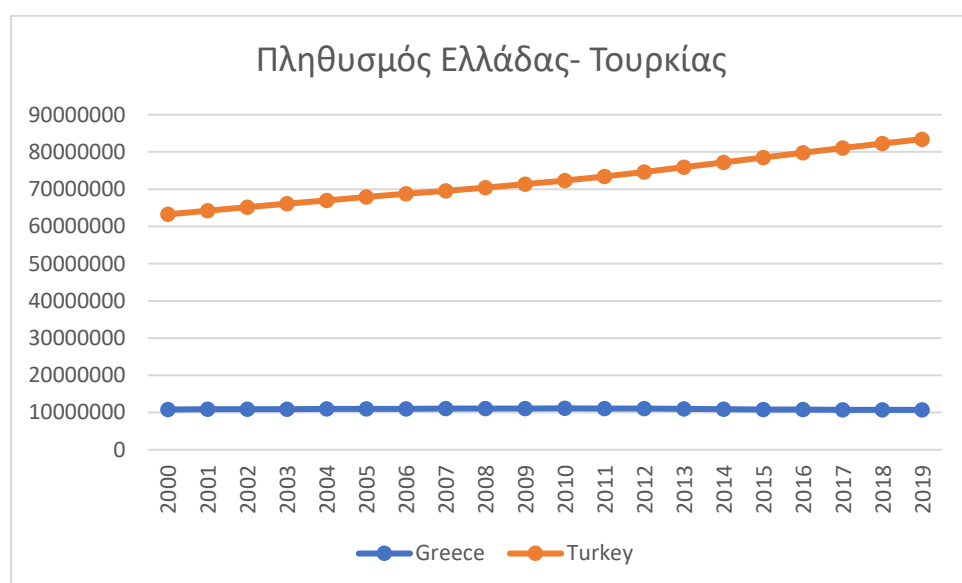
Βεβαίως στον αντίποδα, δεν πρέπει να αγνοηθεί το επίπεδο ζωής των Τούρκων και Ελλήνων πολιτών. Στην Τουρκία σύμφωνα με έκθεση του ΟΑΣΑ το 2018, το προσδόκιμο όριο ζωής φτάνει τα 75,6 χρόνια τη στιγμή που στην Ελλάδα το αντίστοιχο όριο φτάνει τα 79,3. Παράλληλα η θνησιμότητα στα νεογέννητα παιδιά στην Τουρκία φτάνει τα 9,2 για κάθε χίλιες γεννήσεις τη στιγμή που στην Ελλάδα το αντίστοιχο ποσό είναι 3,5 θάνατοι ανά 1000 γεννήσεις. Εύκολα αντιλαμβανόμαστε ότι αυτοί οι αριθμοί αντικατοπτρίζουν την διαφορά ποιότητας ζωής του τουρκικού και ελληνικού πληθυσμού.

Όλα αυτά θεωρούμε ότι ήταν αναγκαίο να αναφερθούν για το λόγο ότι ο πληθυσμός σαν δείκτης ισχύος είναι εύκολα μετρήσιμος, αλλά από την άλλη είναι ένα μέγεθος απροσδιόριστο. Σε ένα υποθετικό παράδειγμα μία κοινωνία που το επίπεδο ζωής της είναι κάτω του μετρίου, και έχει υποβαθμισμένο σύστημα υγείας ή υποσιτίζεται σίγουρα δεν μπορεί να ανταγωνιστεί μίας άλλης κοινωνίας όπου οι πολίτες της είναι μορφωμένοι, υγιείς και έχουν υψηλό ηθικό. Επίσης σημαντικός παράγοντας είναι και το μορφωτικό επίπεδο του λαού. Ο Φραγκούλης (2012) αναφέρει σχετικά: «Το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο επιτρέπει τη χειραγώγηση μεγάλου τμήματος του τουρκικού λαού από το στρατιωτικοπολιτικό κατεστημένο και τα ΜΜΕ (που με τη σειρά τους ελέγχονται σε σημαντικό βαθμό από την κυβέρνηση και το βαθύ

κράτος)». Οπότε είναι πολύ παράγοντες που θα έπρεπε να ληφθούν υπόψη όταν μετρούμε ένα μέγεθος, αλλά στην προκειμένη περίπτωση δεν είναι δυνατή η ποσοτικοποίησή τους.

Ο Michael Beckley(2018 σελ 14) στο άρθρο του «The power of nations-measuring what matters» αναφέρει: «ένας μεγάλος πληθυσμός είναι προφανώς ένας σημαντικός πολλαπλασιαστικός ισχύος. Παρόλα αυτά δεν μπορεί από μόνος του να προσθέσει στην ισχύ τους κράτους γιατί οι πολίτες παράγουν αλλά και καταναλώνουν αγαθά. 1 δισεκατομμύριο χωρικοί θα παράγουν τεράστια ποσότητα αγαθών, αλλά ταυτόχρονα θα καταναλώσουν την μεγαλύτερη ποσότητα από αυτά, αφήνοντας στην ουσία ένα μικρό ποσοστό που ίσως βοηθήσει στην οικονομία της χώρας ή στην στρατιωτική ενίσχυση της».

Διάγραμμα 6: Πληθυσμός Ελλάδας-Τουρκίας

Πηγή: www.wordbank.org

Στον ανωτέρω πίνακα βλέπουμε το πληθυσμό της Ελλάδας και της Τουρκίας και πώς εξελίχθηκε τα τελευταία είκοσι χρόνια. Γίνεται κατανοητό λοιπόν το γεγονός ότι ο πληθυσμός της Τουρκίας συνεχώς αυξάνεται και κάποια στιγμή θα υπάρξει αναπόφευκτη ανάγκη για επέκταση των συνόρων της. Προς επίρρωση των ανωτέρω ο αντιστράτηγος ε.α Μανωλάκος αναφέρει σχετικά: «το 2001 ο γερμανοτραφής καθηγητής Νταβούτογλου στο βιβλίο του «Το στρατηγικό βάθος» υποστήριξε ανερυθρίαστα ότι η Τουρκία σε τριάντα χρόνια θα είναι 150 εκατομμύρια και συνεπώς έχει ανάγκη «ζωτικού χώρου»».

Ο Πρεβελάκης (2016) αναφέρει σχετικά στην ιστοσελίδα www.dianeosis.org : «Με τρέχοντα πληθυσμό 77,7 εκατομμυρίων και προβλεπόμενο πληθυσμό 97,6 εκατομμυρίων το 2050, -είτε με βάση ένα ενδιάμεσο σενάριο, είτε με βάση το σενάριο μηδενικής μετανάστευσης- η Τουρκία συνθλίβει δημογραφικά την Ελλάδα».

4.2 Εφαρμογή του τύπου

Χρησιμοποιώντας τον τύπο CINC θα έχουμε:

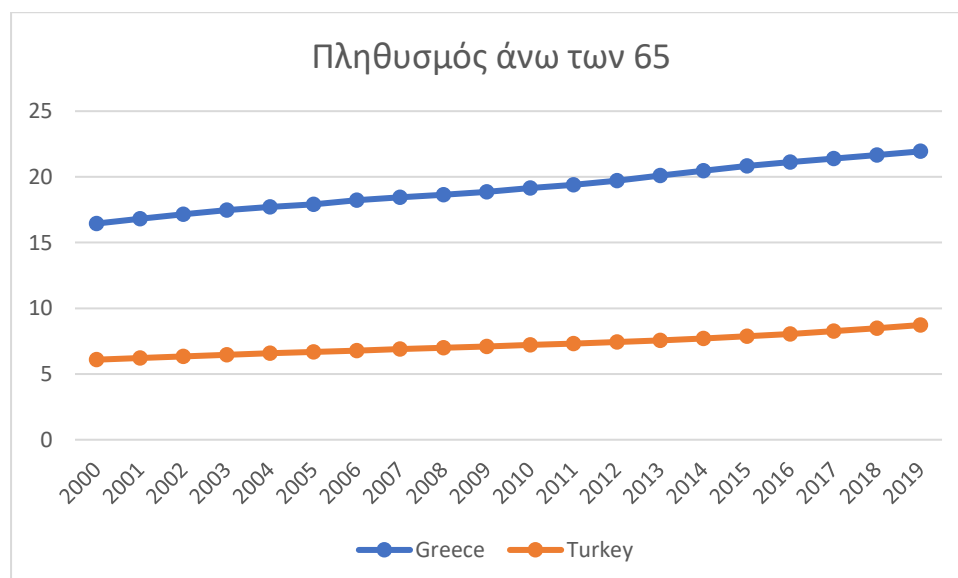
Πίνακας 6: Δείκτης CINC για πληθυσμό Ελλάδα-Τουρκίας

ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ	ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ
2000	0,001767	0,010343	2010	0,001607	0,010449
2001	0,001754	0,010364	2011	0,001586	0,010488
2002	0,001738	0,010385	2012	0,001559	0,010536
2003	0,00172	0,010405	2013	0,001529	0,01059
2004	0,001703	0,010419	2014	0,001502	0,010646
2005	0,001687	0,010428	2015	0,001474	0,0107
2006	0,001672	0,010429	2016	0,001451	0,010751
2007	0,001655	0,010425	2017	0,001432	0,010801
2008	0,001639	0,010422	2018	0,001414	0,010843
2009	0,001624	0,010428	2019	0,001397	0,010872

4.3 Ηλικιακή Διαμόρφωση

Ένα άλλο στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι η ηλικιακή διαμόρφωση του πληθυσμού των δύο χωρών. Αυτό φαίνεται καθαρά στον παρακάτω πίνακα.

Διάγραμμα 7: Πληθυσμός Ελλάδας-Τουρκίας για άνω των 65

Πηγή: www.worldbank.org

Το συμπέρασμα λοιπόν που θα μπορούσε να εξαχθεί από τους παραπάνω πίνακες είναι ότι ο πληθυσμός της Τουρκίας αυξάνεται με έντονο ρυθμό τη στιγμή που η αντίστοιχη τάση για την Ελλάδα είναι ελαφρώς καθοδική. Εδώ πρέπει να συνυπολογιστεί και το γεγονός ότι μεγάλη μερίδα του ελληνικού πληθυσμού καταλαμβάνουν άτομα άνω των 65 ετών, για την ακρίβεια 21,9% σε αντίθεση με την Τουρκία που το συγκεκριμένο ποσοστό είναι 8,7 %.

Αυτό όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό έχει μεγάλη επίπτωση στην οικονομία μιας χώρας, καθώς οι εισφορές μειώνονται λόγω του συνεχώς μειούμενου εργατικού και υπαλληλικού δυναμικού, ενώ οι συντάξεις αυξάνονται, με αποτέλεσμα να επιβαρύνονται δυσανάλογα τα ασφαλιστικά ταμεία και οι δομές υγείας.

Σύμφωνα με τον Πρεβελάκη (2016) «Χώρες με γερασμένο πληθυσμό, εκτός από τα οικονομικά προβλήματα που συνεπάγεται η έντονη εξάρτηση των ανενεργών ηλικιωμένων από τους ενεργούς νεωτέρους, δίνουν προτεραιότητα στις ανάγκες του παρόντος έναντι του μέλλοντος. Μειώνουν τις αμυντικές δαπάνες και την προσπάθεια για την προβολή της χώρας στο εξωτερικό (soft power), καθώς προέχει να καλυφθούν συντάξεις και δαπάνες υγείας. Στην πολιτική επικρατεί ο συντηρητισμός. Ώς αντίδραση, οι νέοι επιλέγουν την εξέγερση ή την μετανάστευση, με αποτέλεσμα να αυξάνει ακόμη περισσότερο το ποσοστό του γερασμένου πληθυσμού».

Κεφάλαιο 5 Οικονομία

Στο κεφάλαιο αυτό θα μελετήσουμε την ισχύ των δύο χωρών σε έναν από τους βασικότερους δείκτες ισχύος που χρησιμοποιείται από όλους τους μελετητές. Αυτόν της οικονομίας. Ο Θουκυδίδης είχε πει «το πλεονέκτημα στον πόλεμο δεν το δίνουν τα όπλα, αλλά τα χρήματα που δαπανώνται». Η οικονομία μιας χώρας είναι η κινητήριος της δύναμη. Μέσω αυτής μπορεί να υλοποιήσει διάφορες πολιτικές, να δημιουργήσει επενδύσεις, να ενισχύσει την κοινωνική της δομή μέσω της εκπαίδευσης ή μέσω της υγείας και της ασφαλιστικής περίθαλψης και γενικότερα να βελτιώσει την θέση της ανάμεσα στα άλλα κράτη. Εξίσου σημαντική συμβολή έχει η οικονομία μιας χώρας σε μία πολεμική αντιπαράθεση ή σε έναν εξοπλιστικό ανταγωνισμό καθώς η ιστορία έχει πολλές φορές δείξει ότι χωρίς χρήματα καμία χώρα δεν μπόρεσε να συνεχίσει ή ακόμα περισσότερο να κερδίσει ένα πόλεμο.

Ο Παρίσης (2009 σελ 35) αναφέρει σχετικά: «η σχέση της στρατιωτικής και της οικονομικής ισχύος, εμφανίζεται αμφίδρομη δεδομένου ότι αφενός η ύπαρξη ισχυρής και ακμάζουσας οικονομίας είναι απαραίτητη προκειμένου να διατεθούν πόροι για την παραγωγή στρατιωτικής ισχύος, αφετέρου η τελευταία, συμβάλλει όχι μόνο στην προστασία της εθνικής οικονομίας, αλλά και στην περαιτέρω ενίσχυση της, καθώς εξασφαλίζει την ειρήνη, προστατεύει τα εθνικά συμφέροντα και συντελεί στην προώθηση τους»

Θεωρούμε σκόπιμο λοιπόν να ερευνήσουμε κάποια οικονομικά στοιχεία των δύο χωρών προκειμένου να οδηγηθούμε σε πιο ασφαλή συμπεράσματα γύρω από την ισχύ τους στο συγκεκριμένο τομέα. Το ΑΕΠ καταρχάς αποτελεί το κατεξοχήν εργαλείο

που αποτυπώνει αρκετά καλά το οικονομικό μέγεθος μιας χώρας. Αποτελεί την πιο διαδεδομένη μακροοικονομική μεταβλητή καθώς έχει στόχο να μετρήσει την αξία παραγωγής σε μία χώρα. Είναι στην ουσία η αξία αγοράς όλων των προϊόντων και αγαθών που παράγει μία χώρα.

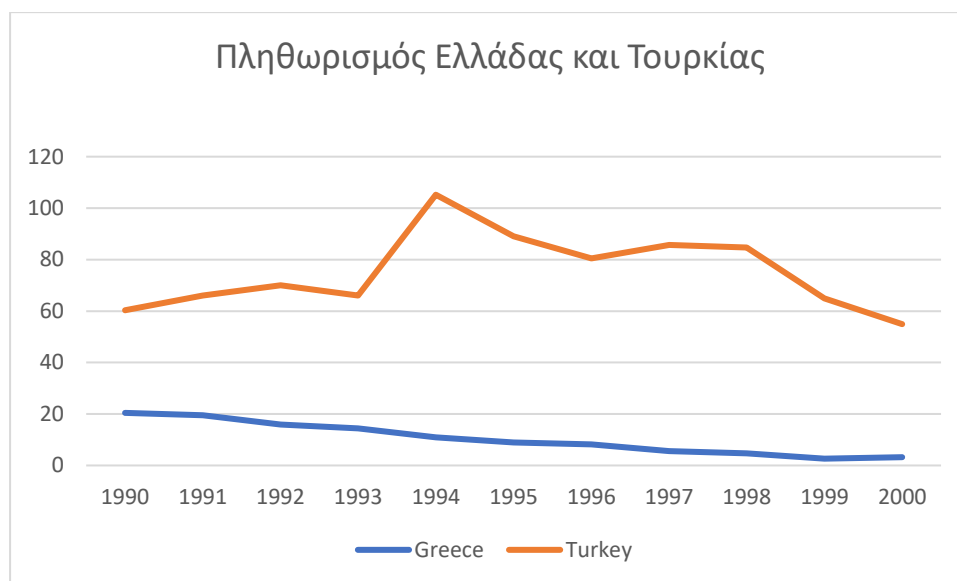
Το δεύτερο οικονομικό στοιχείο που θα εξετάσουμε είναι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι ο λόγος του ΑΕΠ της χώρας προς τον πληθυσμό της χώρας. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αποτυπώνει καλύτερα το βιοτικό επίπεδο μίας χώρας καθώς η συσχέτιση τους είναι συνήθως θετική, ως εκ τούτου λοιπόν αποτελεί βασική παράμετρο που πρέπει να ληφθεί υπόψη για την καλύτερη ανάλυση της οικονομίας των δύο χωρών.

Επίσης θα εξετάσουμε και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (current account balance). Το ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών απεικονίζει τη διαφορά των εσόδων που προέρχονται από το εξωτερικό από τις αντίστοιχες πληρωμές που γίνονται σε ξένους από την εγχώρια οικονομία. Αυτό δείχνει στην ουσία την εξάρτηση μιας χώρας από εξωτερικούς προμηθευτές καθώς ένα ελλειμματικό ισοζύγιο σημαίνει ότι η χώρα χρησιμοποιεί εξωτερικό χρέος για την ανάπτυξη της οικονομίας της.

5.1 Οικονομικά στοιχεία Τουρκίας

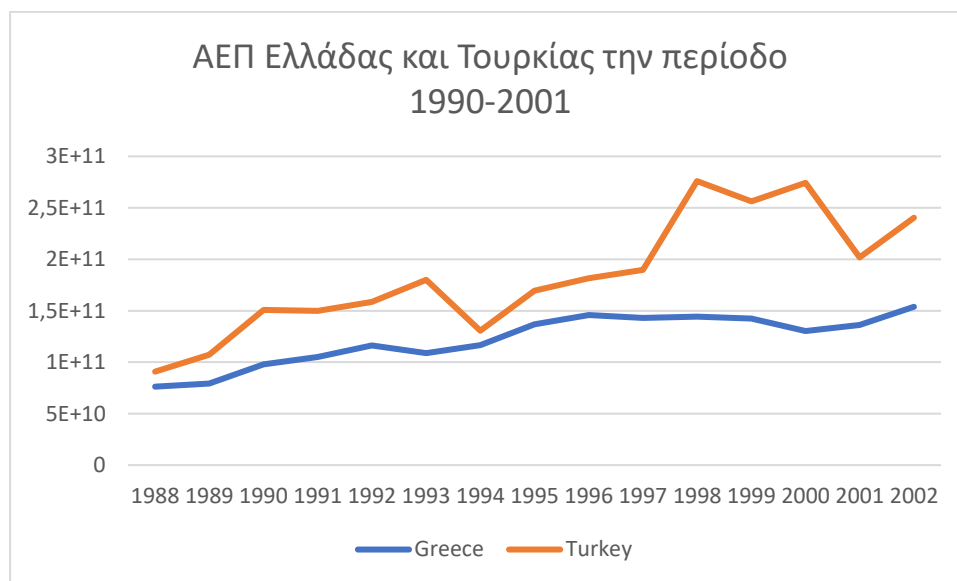
Στην Τουρκία οι ανεπαρκείς μακροοικονομικές πολιτικές των κυβερνήσεων τη δεκαετία του 1990 και η έλλειψη ενός ισχυρού θεσμικού και κανονιστικού περιβάλλοντος οδήγησαν σε επαναλαμβανόμενες κρίσεις με κορύφωση την κρίση του 2000-2001 όπου η τουρκική λίρα κατέρρευσε έναντι του δολαρίου και είχε ως αποτέλεσμα την συρρίκνωση του ΑΕΠ. Στα παρακάτω γραφήματα φαίνεται ο πληθωρισμός της Τουρκίας την συγκεκριμένη περίοδο που είναι σταθερά πάνω από 60% ενώ παράλληλα απεικονίζεται καθαρά η επίδραση της χρηματοπιστωτικής κρίσης που έπληξε την Τουρκία το 2000 προκαλώντας πτώση του ΑΕΠ της και προσφυγή στο ΔΝΤ. Ο Λίτσας (2007 σελ 31) αναφέρει σχετικά: « Η οικονομική κατάρρευση του κράτους το Νοέμβριο του 2000 και τον Οκτώβριο του 2001 δημιούργησε ακόμα μεγαλύτερες πιέσεις στα χαμηλόμισθα οικονομικά στρώματα της χώρας με την ταυτόχρονη αύξηση του πληθωρισμού. Η δεινή οικονομική κατάσταση δημιούργησε νέες εντάσεις και ρήξεις στο εσωτερικό της τουρκικής κοινωνίας, ενώ η κυβέρνηση παρακολούθησε αμήχανα τις εξελίξεις δίχως να είναι σε θέση να εφαρμόσει μια σταθερή εξυγιαντική οικονομική πολιτική προοπτικών».

Διάγραμμα 8: Πληθωρισμός Ελλάδας και Τουρκίας

Πηγή: wordlbank.org

Διάγραμμα 9: ΑΕΠ Ελλάδας και Τουρκίας 1990-2001

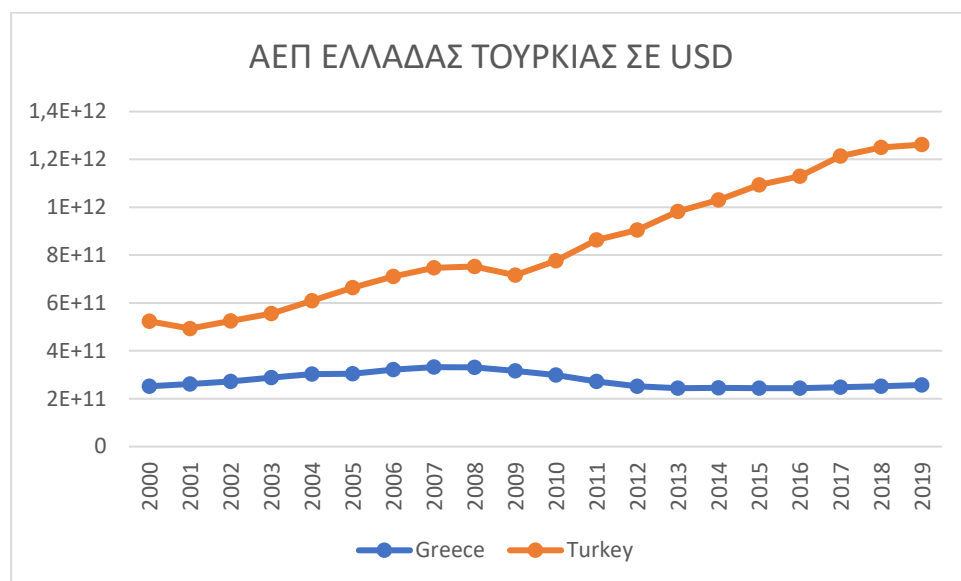

Πηγή: worldbank.org

Στο σημείο αυτό και συγκεκριμένα το 2003 ανέλαβε την εξουσία ο Ταγίπ Ερντογάν ο οποίος με διάφορες τολμηρές μεταρρυθμίσεις έβγαλε την Τουρκία από την κρίση και μάλιστα την οδήγησε σε πέντε χρόνια συνεχούς οικονομικής ανάπτυξης. Ο Μουδούρος (2011 σελ 250) γράφει: « Ως αποτέλεσμα των πιο πάνω πολιτικών, το ΚΔΑ (ΑΚΡ κόμμα Ερντογάν) κατάφερε σε γενικές γραμμές να ικανοποιήσει κάποιες από τις

επιδιώξεις του επιχειρηματικού κόσμου, όπως η μείωση του πληθωρισμού, οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης που έφτασαν μέχρι και το 9,9% στα τέλη του 2004, αλλά και η σχετική μείωση του εξωτερικού χρέους της Τουρκίας. Το σημαντικότερο στοιχείο των πρώτων χρόνων της διακυβέρνησης ΚΔΑ, ήταν το γεγονός ότι κατάφερε να συγκεντρώσει υποστήριξη από διεθνούς εμβέλειας οικονομικούς παράγοντες, οι οποίοι έδωσαν ιδιαίτερη προσοχή στη βελτίωση των επενδυτικών συνθηκών της Τουρκίας, κυρίως λόγω της σταθερής μονοκομματικής κυβέρνησης».

Διάγραμμα 10: ΑΕΠ Ελλάδα-Τουρκίας σε USD

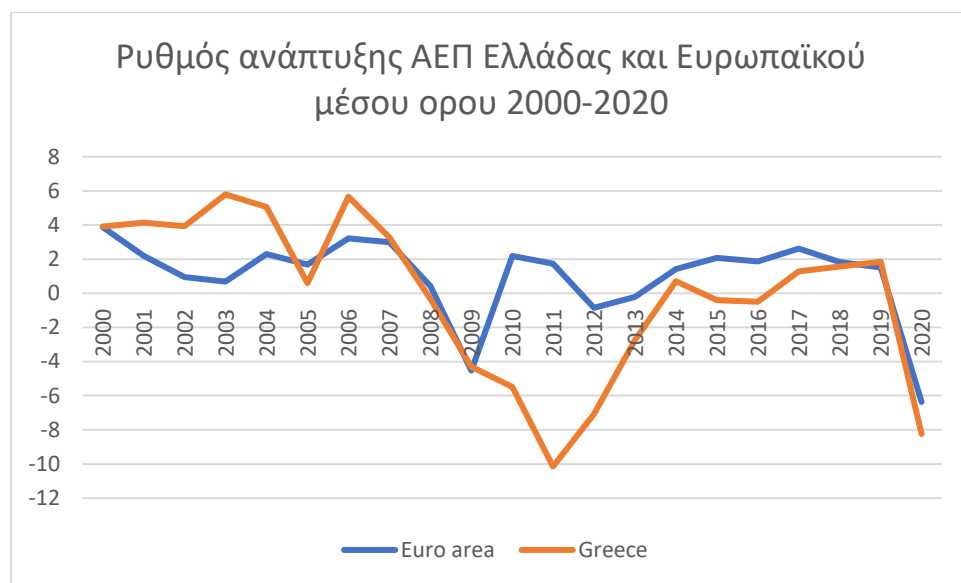
Πηγή: www.worldbank.org

Φαίνεται στον παραπάνω πίνακα η άνοδος του τουρκικού ΑΕΠ από το 2003, όταν δηλαδή ανέβηκε στην εξουσία ο Ερντογάν. Η διαφορά του τουρκικού ΑΕΠ έναντι του ελληνικού είναι παραπάνω από εμφανής. Σε αυτό συνετέλεσε δίχως άλλο και η πρόσφατη κρίση που έπληξε το ελληνικό κράτος και το οδήγησε στην υπογραφή των μνημονίων και τον υπέρογκο δανεισμό. Αυτό είναι ορατό και στο παραπάνω διάγραμμα, καθώς από το 2008 και έπειτα σημειώνεται μία ελαφρά κάθοδος του ελληνικού ΑΕΠ.

5.2 Οικονομικά στοιχεία Ελλάδας

Την 1^η Ιανουαρίου του 2002 η Ελλάδα απέκτησε κοινό νόμισμα με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Ευρώ. Αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος ήταν η ανάπτυξη του ελληνικού ΑΕΠ με ρυθμούς άνω του ευρωπαϊκού μέσου, λόγω των επενδύσεων που πραγματοποιούνταν για τους Ολυμπιακούς Αγώνες το 2004, αλλά και λόγω της έκρηξης της καταναλωτικής δαπάνης που οφειλόταν στην υπερπροσφορά πιστώσεων για καταναλωτικές δαπάνες.

Διάγραμμα 11: Ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ Ελλάδας και Ευρωπαϊκού μέσου όρου 2000-2020

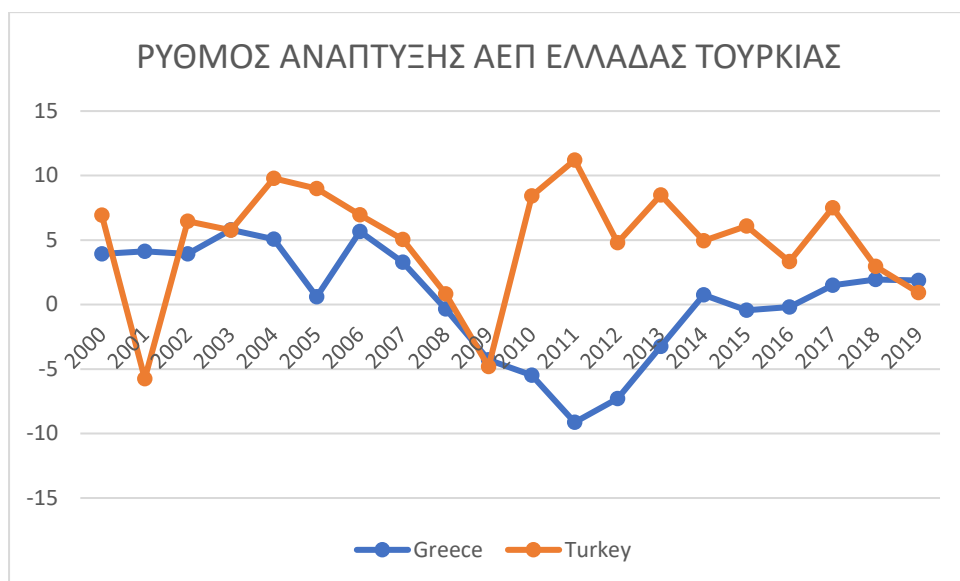

Πηγή: worldbank.org

Αυτό συνεχίστηκε μέχρι το 2008, όπου διάφοροι εξωτερικοί αλλά και εσωτερικοί παράγοντες έφεραν την παγκόσμια κρίση στο κατώφλι της Ελλάδας και την οδήγησαν σε αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης για πρώτη φορά από το 1993. Στο παρακάτω διάγραμμα μπορούμε να δούμε την πορεία του ΑΕΠ των δύο χωρών. Γίνεται αντιληπτό το μέγεθος της κρίσης από την πτωτική πορεία του ρυθμού ανάπτυξης του ΑΕΠ της Ελλάδας που στη χειρότερη φάση του έφτασε σχεδόν το -10%.

Σχετικά με την κρίση του 2008 και πώς αυτή επηρέασε την ελληνική οικονομία, ο Τραυλός (2008) αναφέρει ότι προκάλεσε αύξηση του κόστους χρήματος στην Ευρωπαϊκή Διατραπεζική Αγορά και παράλληλα μείωση των επενδύσεων. Ταυτόχρονα έφερε αύξηση στα Default spreads, μείωση στην κατανάλωση, μείωση στις επενδύσεις και στο εμπόριο, ενώ σε σχέση με την παγκόσμια οικονομία, προκάλεσε μείωση εξαγωγών, μείωση τουρισμού και μείωση δραστηριοτήτων του ναυτιλιακού τομέα. Όλοι αυτοί οι παράγοντες σε συνδυασμό με τον περιορισμό της ρευστότητας είχαν σαν αποτέλεσμα την μείωση του ΑΕΠ και την δημιουργία ύφεσης στην Ελληνική οικονομία.

Διάγραμμα 12: Ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ Ελλάδας-Τουρκίας

Πηγή: www.worldbank.org

5.3 Κατά κεφαλήν ΑΕΠ

Η εικόνα που αποκτούμε εξετάζοντας το ΑΕΠ των δύο χωρών και τον ρυθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ τους, διαφοροποιείται λίγο στο παρακάτω διάγραμμα. Εκεί εξετάζουμε το Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας και της Τουρκίας. Θεωρούμε ότι είναι πιο αντικειμενικό το παρακάτω διάγραμμα γιατί λαμβάνει υπόψη όπως είπαμε και πιο πάνω το δημογραφικό στοιχείο. Βλέπουμε λοιπόν ότι η Τουρκία υστερεί πολύ έναντι της Ελλάδας στο συγκεκριμένο κομμάτι, και παρότι η ανοδική πορεία της Ελλάδας είχε ανακοπεί εξαιτίας της κρίσης, εντούτοις παραμένει αισθητά πιο πάνω από το επίπεδο της Τουρκίας.

Έτσι λοιπόν το Κατά κεφαλήν ΑΕΠ των δύο χωρών σε δολάρια του 2017 απεικονίζεται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 7: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ Ελλάδας-Τουρκίας.

ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ	ΚΟΣΜΟΣ	ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ	ΚΟΣΜΟΣ
2000	12042,95	4337,478	5499,151	2010	26917,76	10742,43	9553,185
2001	12538,18	3142,955	5397,581	2011	25916,29	11420,77	10490,05
2002	14110,31	3687,89	5533,846	2012	22242,68	11795,32	10607,44
2003	18477,58	4760,149	6131,758	2013	21874,82	12614,48	10783,86
2004	21955,1	6101,472	6821,775	2014	21760,98	12157,34	10952,68
2005	22551,74	7456,388	7298,622	2015	18167,77	11006,25	10249,07
2006	24801,16	8102,121	7813,485	2016	18116,46	10895,32	10286,34
2007	28827,33	9791,652	8696,702	2017	18930,22	10591,47	10827,66
2008	31997,28	10940,99	9425,778	2018	20324,3	9455,594	11385,55
2009	29710,97	9103,71	8832,463	2019	19582,54	9126,561	11433,22

Πηγή: www.worldbank.org

Στο παρακάτω διάγραμμα φαίνεται βλέπουμε ότι η μείωση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας ξεκίνησε από την κρίση του 2008 ενώ τα τελευταία δύο χρόνια παρουσιάζει μία μικρή βελτίωση.

Διάγραμμα 13: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ Ελλάδας-Τουρκίας σε USD 2017

Πηγή: www.worldbank.org.

5.4 Κατά κεφαλήν ΑΕΠ με βάση το ΙΑΔ

Τον παραπάνω δείκτη όμως θα τον υπολογίσουμε λαμβάνοντας υπόψη και ένα τελευταίο στοιχείο. Το κόστος ζωής σε κάθε χώρα είναι διαφορετικό. Για παράδειγμα άλλα πράγματα αγοράζεις με ένα δολάριο στην Τουρκία, και άλλα στην Ελλάδα. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat το 2009 η περιφέρεια Ostra Mellansverige της Σουηδίας κατέγραψε ότι είχε κατά κεφαλήν ΑΕΠ 26.600 ευρώ, ενώ η περιφέρεια Marche της Ιταλίας είχε 25.600 ευρώ. Λαμβάνοντας υπόψη όμως το κατά κεφαλήν ΑΕΠ με βάση το ΙΑΔ, η Marche εμφανίζει ΑΕΠ 24.600 ευρώ έναντι της Ostra Mellansverige που εμφανίζει ΑΕΠ 23.800 ευρώ. Γίνεται αντιληπτό λοιπόν ότι ο ανωτέρω δείκτης χρησιμεύει για να συγκρίνει την οικονομική κατάσταση όχι μόνο διαφορετικών χωρών αλλά και περιοχών δίνοντας έμφαση στο βιοτικό επίπεδο και την κατανάλωση, ενώ παράλληλα είναι πολύ χρήσιμος για τον υπολογισμό του πληθωρισμού. Είναι ένας δείκτης που χρησιμοποιείται ευρέως από διεθνείς οργανισμούς και στατιστικές υπηρεσίες όπως η Eurostat, η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κ.α.

Προκειμένου λοιπόν να μπορέσουμε να αποτυπώσουμε με μεγαλύτερη ακρίβεια την οικονομική κατάσταση της Ελλάδας και της Τουρκίας, κρίνεται απαραίτητη η χρησιμοποίηση του ανωτέρω δείκτη. Στην περίπτωση μας αυτό θα σημαίνει ότι παρόλο που το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Τουρκίας είναι χαμηλότερο από αυτό της Ελλάδας, λόγω του γεγονότος ότι το κόστος ζωής είναι φθηνότερο στην Τουρκία, αυτή η κατάσταση αμβλύνεται αρκετά. Για τον λόγο αυτό θεωρούμε ότι ο εν λόγω δείκτης προσφέρει μία εναργέστερη εικόνα για την οικονομική κατάσταση μίας χώρας.

Έτσι λαμβάνοντας υπόψη το διαφορετικό κόστος ζωής, καταλήγουμε στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ με βάση το ισοδύναμο αγοραστικής δύναμης (ΙΑΔ/ purchasing power parity). Χρησιμοποιώντας τον δείκτη αυτό θα δούμε ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των δύο χωρών μεταβάλλεται ελαφρώς.

Αντλώντας λοιπόν τα στοιχεία από την παγκόσμια τράπεζα εξάγουμε τον παρακάτω πίνακα.

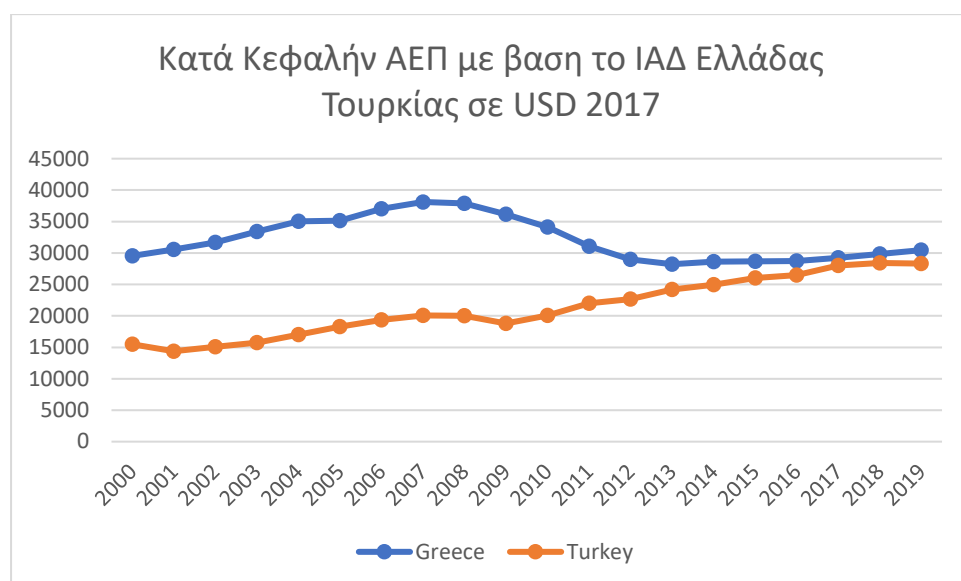
Πίνακας 8: Κατά Κεφαλή ΑΕΠ με βάση το ΙΑΔ Ελλάδας και Τουρκίας σε δολάρια 2017

ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ	ΚΟΣΜΟΣ	ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ	ΚΟΣΜΟΣ
2000	29515,9	15482,87	11086,61	2010	34134,77	20091,62	13904,63
2001	30576,01	14376,18	11199,06	2011	31063,34	22002,14	14275,46
2002	31659,2	15079,22	11359,27	2012	28951,69	22682,28	14554,85
2003	33413,87	15720,45	11638,6	2013	28217,11	24193,68	14857,76
2004	35018,19	17023,06	12077,82	2014	28615,84	24960,32	15189,65
2005	35124,85	18309,94	12475,03	2015	28678,88	26041,53	15516,99
2006	36998,97	19339,08	12957,35	2016	28743,42	26471,29	15837,38
2007	38113	20073,58	13462,15	2017	29233,8	28007,97	16253,39
2008	37884,56	19996,72	13652,24	2018	29859,8	28410,11	16636,42
2009	36160,01	18791,33	13396,52	2019	30465,45	28289,09	16911,19

Πηγή: www.worldbank.org

Αυτός ο δείκτης πιστεύουμε ότι προσεγγίζει αντικειμενικότερα την οικονομική κατάσταση των δύο χωρών. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα είναι υψηλότερο, όμως λόγω του υψηλότερου κόστους ζωής σε σχέση με την Τουρκία η διαφορά αυτή μειώνεται αισθητά. Αυτό οφείλεται κυρίως στην αύξηση των τιμών των προϊόντων τα χρόνια που επακολούθησαν μετά την κρίση του 2008.

Διάγραμμα 14: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ με βάση το ΙΑΔ Ελλάδας-Τουρκίας σε USD 2017

Πηγή: www.worldbank.org

5.5 Εφαρμογή του τύπου

Χρησιμοποιώντας τώρα τον τύπο CINC για το ΑΕΠ των δύο χωρών θα έχουμε:

$$\text{Δείκτης ΑΕΠ} = \frac{\text{ΑΕΠ χώρας}}{\text{ΑΕΠ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ}}$$

Πίνακας 9: Δείκτης ΑΕΠ Ελλάδας-Τουρκίας

ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ	ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ
2000	0,005035	0,010481	2010	0,004527	0,01175
2001	0,005143	0,009688	2011	0,003989	0,012668
2002	0,00523	0,010093	2012	0,003607	0,012949
2003	0,005374	0,010367	2013	0,003399	0,013683
2004	0,005407	0,010902	2014	0,003329	0,013959
2005	0,005235	0,011435	2015	0,003222	0,014395
2006	0,005299	0,011716	2016	0,003134	0,014496
2007	0,005245	0,011797	2017	0,00308	0,015085
2008	0,005133	0,011677	2018	0,003048	0,015083
2009	0,004996	0,011303	2019	0,003034	0,014873

Ακολούθως θα έχουμε για το κατά κεφαλήν ΑΕΠ με ΙΑΔ:

$$\text{Δείκτης κ.κ.ΑΕΠ με ΙΑΔ} = \frac{\text{κ.κ.ΑΕΠ ΙΑΔ χώρας}}{\text{κ.κ.ΑΕΠ ΙΑΔ παγκόσμιο}}$$

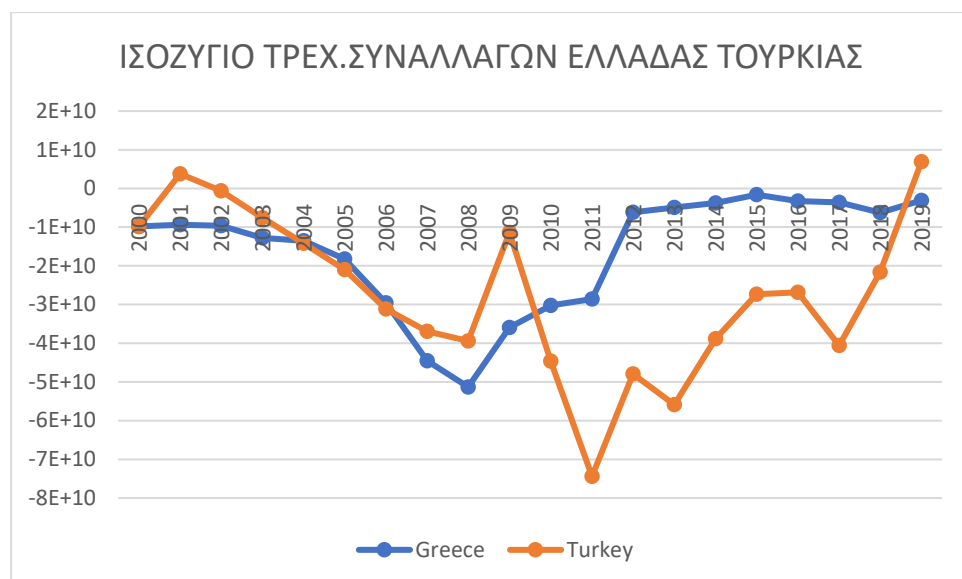
Πίνακας 10: Δείκτης κατά κεφαλήν ΑΕΠ με ΙΑΔ Ελλάδας-Τουρκίας

ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ	ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ
2000	2,662301	1,396537	2010	2,454921	1,444959
2001	2,73023	1,283695	2011	2,175995	1,541256
2002	2,787082	1,327482	2012	1,989144	1,5584
2003	2,870952	1,350717	2013	1,89915	1,628353
2004	2,899379	1,409447	2014	1,883904	1,643245
2005	2,815613	1,467728	2015	1,848225	1,678259
2006	2,855443	1,492519	2016	1,81491	1,671443
2007	2,831123	1,491113	2017	1,798628	1,723209
2008	2,774971	1,464721	2018	1,794846	1,707706
2009	2,699208	1,402702	2019	1,801496	1,672803

5.6 Ισοζύγιο Τρεχουσών συναλλαγών

Τέλος θα αναφερθούμε και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι ένας ειδικός λογαριασμός που περιλαμβάνει όλες τις οικονομικές συναλλαγές που διατηρεί μία χώρα με άλλες χώρες του κόσμου. Σε αυτό το λογαριασμό καταγράφονται οι εισροές κεφαλαίων από μία άλλη χώρα αλλά και οι εκροές κεφαλαίων από την εν λόγω χώρα προς άλλες χώρες. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι ένας πολύ σημαντικός δείκτης καθώς αποτυπώνει την οικονομική δύναμη της χώρας σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο. Τα παρατεταμένα ελλείματα στο δείκτη αυτό επηρεάζουν αρνητικά την οικονομική δραστηριότητα της χώρας γιατί στην ουσία σημαίνει ότι υπάρχει αυξανόμενος εξωτερικός δανεισμός. Έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος στις 23/09/2010 έγραφε: «τα υψηλά και παρατεταμένα ελλείματα, τα οποία αντανακλούν την ανεπάρκεια της αποταμίευσης, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα, δημιουργούν εξωτερικό χρέος. Τα χρέη δεν μπορούν να συνεχίζουν να συσσωρεύονται επ'άπειρον, αφού πρέπει καθοδόν να εξυπηρετούνται και στη λήξη τους να αποπληρώνονται».

Διάγραμμα 15: Ισοζύγιο Τρεχ. Συναλλαγών Ελλάδας-Τουρκίας

Πηγή: www.worldbank.org

Στο παραπάνω διάγραμμα βλέπουμε το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών για τις δύο χώρες Ελλάδα και Τουρκία και το πώς αυτό διαμορφώθηκε την τελευταία εικοσαετία. Γίνεται εύκολα αντιληπτή η καταναλωτική «εξάρτηση» της Ελλάδας από τρίτες χώρες καθώς το ισοζύγιο είναι μόνιμα αρνητικό. Το έλλειμα στο ισοζύγιο μειώθηκε κυρίως στα χρόνια της κρίσης, καθώς οι καταναλωτικές δαπάνες μειώθηκαν ραγδαία. Αυτό το διάγραμμα παρέχει πολλές πληροφορίες για την πορεία μίας χώρας, παρ' όλα αυτά δεν μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε στο CINC λόγω του ότι δεν υπάρχει ένας παγκόσμιος δείκτης για να συνυπολογίσουμε στο τύπο.

Κεφάλαιο 6 Βιομηχανική παραγωγή

Μία άλλη μεταβλητή που θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε είναι η βιομηχανική παραγωγή. Είναι μία μεταβλητή που δείχνει σε μεγάλο βαθμό το επίπεδο της ανάπτυξης μίας χώρας. Η συμβολή της βιομηχανίας στην οικονομία μιας χώρας είναι καθοριστική καθώς μία ανεπτυγμένη βιομηχανία αποτελεί τον κινητήριο μοχλό που οδηγεί στην αύξηση του ΑΕΠ.

6.1 Τουρκία

Η βιομηχανική παραγωγή στην Τουρκία είναι ιδιαίτερος ανεπτυγμένη. Εδώ και αρκετά χρόνια η Τουρκία είχε καταστεί ένα πρόσφορο περιβάλλον για την δημιουργία επενδύσεων. Πιο αναλυτικά είχε προσκαλέσει αρκετές ευρωπαϊκές βιομηχανίες να στήσουν ολόκληρες μονάδες παραγωγής αυτοκινήτων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την κατακόρυφη ανάπτυξη της βιομηχανίας αυτοκινήτων στην Τουρκία. Ο Karatere (2015) αναφέρει: «Πραγματικά, μεγαλειώδεις ουρανοξύστες, γιγαντιαία εμπορικά καταστήματα, λαμπρά συγκροτήματα διαμερισμάτων, μεγάλοι αυτοκινητόδρομοι και

υπερβολικά μεγάλα έργα έχουν αλλάξει δραστικά την εικόνα των τουρκικών πόλεων την τελευταία δεκαετία». Στην ετήσια έκθεση της πρεσβείας της Ελλάδος στην Άγκυρα για το 2019 αναφέρεται επιγραμματικά, ότι η Τουρκία κατέχει την 14η θέση παγκοσμίως όσον αφορά την κατασκευή αυτοκινήτων και την 9η θέση όσον αφορά την κατασκευή φορτηγών. Επιπλέον αναπτύσσει έντονη ναυπηγική δραστηριότητα καθώς έχει 77 ναυπηγεία και 21 διαλυτήρια πλοίων. Αυτό την κατατάσσει στην 5η θέση σε όλο τον κόσμο. Παράλληλα κατέχει την 8η θέση παγκοσμίως για την παραγωγή χάλυβα και σιδήρου ενώ έχει ιδιαίτερη απόδοση στον τομέα των ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών συσκευών και στον τομέα της κλωστοϋφαντουργίας και ένδυσης. Η ανωτέρω έκθεση αναφέρει επίσης χαρακτηριστικά το γεγονός ότι η τουρκική εταιρεία Vestel αποτελεί τον μεγαλύτερο παραγωγό τηλεοράσεων στην Ευρώπη.

6.2 Ελλάδα

Η Ελλάδα από την άλλη θα λέγαμε ότι δεν έχει αξιοσημείωτη βιομηχανική παραγωγή. Ο Vouzas (1998) αναφέρει: «Η Ελληνική βιομηχανία δρώντας μέσα σε μια οικονομία η οποία επηρεάζεται από δυσμενείς διεθνείς οικονομικές συγκυρίες και κυρίως από εσωτερικές αδυναμίες και προβλήματα βρίσκεται τα τελευταία χρόνια σε μια δύσκολη περίοδο». Σύμφωνα με τον ίδιο η έλλειψη επενδυτικών κεφαλαίων, η αδυναμία των εκάστοτε κυβερνήσεων να σταθεροποιήσουν τους βασικούς οικονομικούς δείκτες της χώρας, η χαμηλή παραγωγικότητα και άλλοι παράγοντες έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην μερική αποβιομηχάνιση της χώρας.

Ο Pitelis (2003) αναφέρει « Μία άλλη περίπτωση «αποβιομηχάνισης» είναι η Ελλάδα, όπου η προστιθέμενη αξία της μεταποίησης ως ποσοστό επί του ΑΕΠ, μειώθηκε από περίπου 20% στα μέσα της δεκαετίας του 1970, σε λιγότερο από 13% στα τέλη της δεκαετίας του 1990».

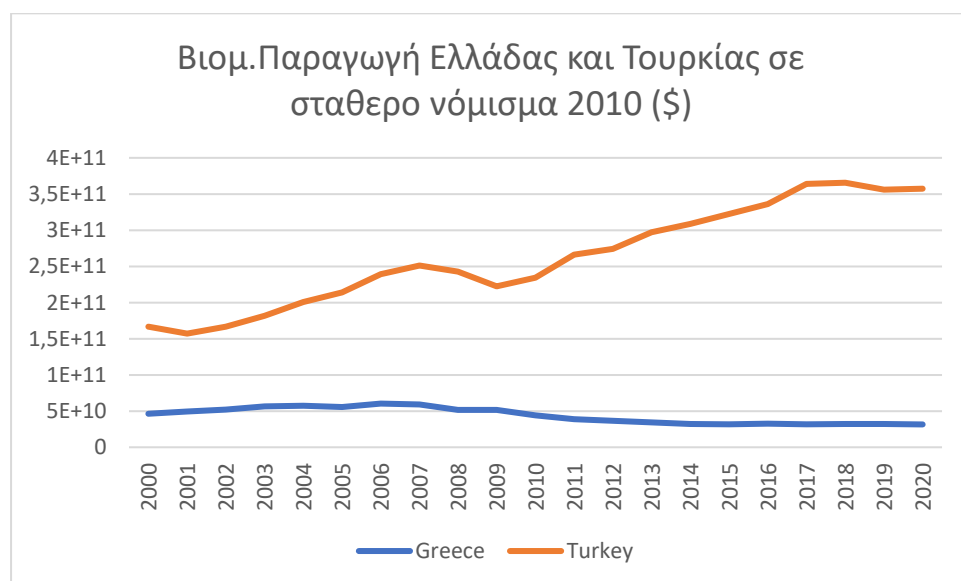
Από την άλλη στον ναυτιλιακό τομέα λόγω της πολύχρονης ελληνικής ναυτικής παράδοσης η Ελλάδα εδώ και δεκαετίες κατείχε τα παγκόσμια πρωτεία στον αριθμό των εμπορικών πλοίων. Ο Karpos and Panou (2007) αναφέρουν ότι «η Ελλάδα είναι μία ναυτική χώρα με μεγάλη παράδοση λόγω γεωγραφικών, ιστορικών και κοινωνικών συνθηκών. Η Ελληνική επικράτεια αποτελείται από 3000 νησιά όλων των μεγεθών με μία ακτογραμμή μήκους σχεδόν 15.000 χλμ. Επιπρόσθετα η χώρα κατέχει ένα σύνολο από περίπου 750 λιμάνια διαφόρων ειδών και μεγεθών». Το 2020 σύμφωνα με στοιχεία της Ένωσης Ελλήνων Εφοπλιστών, η Ελλάδα είναι η μεγαλύτερη ναυτιλιακή δύναμη παγκοσμίως έχοντας υπό την σημαία της 4901 πλοία, κατέχοντας το 19,42% της παγκόσμιας χωρητικότητας με 364 εκατομμύρια τόνους dwt.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 Έλληνες εφοπλιστές επένδυσαν στην δημιουργία ναυπηγείων στην Ελλάδα και προχώρησαν έτσι στην κατασκευή των ναυπηγείων Σκαραμαγκά, των ναυπηγείων Ελευσίνας, των ναυπηγείων Σύρου, των ναυπηγείων Χαλκίδος και άλλων μικρότερων. Σ' αυτά τα ναυπηγεία μπορούσαν να ναυπηγηθούν φορτηγά και εμπορικά πλοία, πολεμικά (φρεγάτες, πυραυλάκατοι, κορβέτες κ.α.) να γίνουν επισκευές και να κατασκευαστούν ακόμα και φορτάμαξες για τον ΟΣΕ. Η παγκόσμια πετρελαϊκή κρίση όμως που ξεκίνησε το 1973 προκάλεσε αύξηση τιμών, αύξηση του πληθωρισμού και μείωση στην οικονομική δραστηριότητα.

Αυτό όπως και άλλοι παράγοντες όπως η κρατική απροθυμία για οικονομική στήριξη, οδήγησε πολλές αξιόλογες βιομηχανίες όπως η Πίτσος, η Ιζόλα, η Τεοκάρ, η Βιαμάξ, τα εργοστάσια ελαστικών Pirelli και Goodyear κ.α στο κλείσιμο ή στη μεταφορά των γραμμών παραγωγής σε άλλες χώρες. Παράλληλα αρκετές ξένες επενδύσεις δεν ευόδωσαν και έφυγαν από την Ελλάδα κυρίως εξαιτίας της κρατικής γραφειοκρατίας που αποτέλεσε αντικίνητρο για επενδύσεις. Οι Καλογήρου et al (1989 σελ 44) σε μία εργασία που συνέταξαν για το ΥΠΕΧΩΔΕ αναφέρουν σχετικά: «παράλληλα ο μεγάλος βαθμός εξάρτησης από το ξένο κεφάλαιο και οι περιορισμένες δυνατότητες μιας σχετικά αυτόνομης κρατικής πολιτικής απέναντι σ' αυτό, έχουν συνέπεια να μην μπορεί η ελληνική οικονομία να αξιοποιήσει τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα και να προωθήσει τις εξαγωγές στην ΕΟΚ».

Στο ίδιο άρθρο αναφέρονται αρκετοί λόγοι που οδήγησαν στην απαξίωση του βιομηχανικού τομέα στην Ελλάδα. Πρώτον τα κίνητρα που υιοθετήθηκαν από τις Ελληνικές κυβερνήσεις ήταν κατά κύριο λόγο μόνο φορολογικά, με αποτέλεσμα την αποθάρρυνση επιχειρήσεων με μικρό κεφάλαιο καθώς οι εν λόγω διευκολύνσεις απευθύνονταν σε επιχειρήσεις με σημαντικά φορολογήσιμα κέρδη. Δεύτερον η εξαιρετική πολυπλοκότητα του συστήματος κινήτρων και η ύπαρξη ενός ολόκληρου πλέγματος νόμων καθιστά δύσκολη έως αδύνατη την όποια έγκριση και υλοποίηση των παρεχόμενων κινήτρων. Παράλληλα υπήρχε ελλιπής παρακολούθηση από την πλευρά του Δημοσίου για την πορεία των χρηματοδοτήσεων και την επιβολή ανάλογων κυρώσεων όπου παρατηρούνταν καταστρατήγηση του σκοπού για τον οποίο δόθηκαν τα κίνητρα. Καταλήγοντας η εν λόγω έκθεση αναφέρει (σελ 60): « Οι ρυθμοί μεταβολής της βιομηχανίας στην περιφέρεια, παρά τα πολύ χαμηλά απόλυτα μεγέθη, σε ελάχιστες περιπτώσεις μπορούν να χαρακτηριστούν ικανοποιητικοί».

Διάγραμμα 16: Βιομηχανική Παραγωγή Ελλάδας και Τουρκίας σε δολάρια 2010

Πηγή: www.Worldbank.org

Στον παραπάνω πίνακα βλέπουμε την βιομηχανική παραγωγή της Ελλάδας και της Τουρκίας. Η διαφορά μεταξύ των δύο χωρών είναι περισσότερη από εμφανής. Αυτό είναι αποτέλεσμα των χρόνιων προσπαθειών της Τουρκίας να φιλοξενήσει ξένες επενδύσεις και να «χτίσει» την δική της εγχώρια βιομηχανία. Σύμφωνα με στοιχεία της tradingeconomics.com η τουρκική οικονομία το τελευταίο δίμηνο έχει εισέλθει σε ισχυρή αναπτυξιακή τροχιά με την βιομηχανική παραγωγή να αυξάνεται εκρηκτικά το δίμηνο Απριλίου-Μαΐου 2021. Συγκεκριμένα το Μάιο η βιομηχανική παραγωγή της Τουρκίας αυξήθηκε κατά 40,7% δείχνοντας έντονα σημάδια σταθερής οικονομικής ανάκαμψης στην μετά-covid εποχή. Την ίδια τάση παρουσίασε και η βιομηχανική παραγωγή στην Ελλάδα.

Παρακάτω απεικονίζεται η αξία της βιομηχανικής παραγωγής Ελλάδας και Τουρκίας σε δολάρια 2010.

Πίνακας 11: Αξία βιομ.παραγωγής Ελλάδας-Τουρκίας σε USD 2010

ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ	ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ
2000	46,2 δισ	120 δισ	2012	36,7 δισ	237,6 δισ
2001	49,4 δισ	107,6 δισ	2013	34,1 δισ	263,1 δισ
2002	51,9 δισ	114,7 δισ	2014	32 δισ	276,5 δισ
2004	57,3 δισ	143,2 δισ	2015	31,7 δισ	290,4 δισ
2005	55,5 δισ	158,5 δισ	2016	32,4 δισ	303,7 δισ
2006	60,3 δισ	178,7 δισ	2017	31,8 δισ	332 δισ
2008	51,7 δισ	190,8 δισ	2018	32 δισ	333,5 δισ
2009	51,5 δισ	170,7 δισ	2019	32,3 δισ	323,5 δισ
2010	44,2 δισ	190,2 δισ	2020	31,5 δισ	325,6 δισ
2011	38,9 δισ	227 δισ			

Πηγή: www.worldbank.org

6.3 Εφαρμογή του τύπου

Αν τώρα εφαρμόσουμε τον τύπο CINC θα έχουμε τα παρακάτω στοιχεία για την βιομηχανική παραγωγή των δύο χωρών.

$$\text{Δείκτης Βιομ.Παραγ.} = \frac{\text{Βιομ.Παραγ.χώρας}}{\text{Βιομ.Παραγ.Κόσμου}}$$

Έτσι προκύπτει ο παρακάτω πίνακας:

Πίνακας 12: Δείκτης CINC για βιομ. Παραγωγή Ελλάδας-Τουρκίας

ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ	ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΤΟΥΡΚΙΑ
2000	0,003249275	0,008448049	2010	0,002425385	0,010434016
2001	0,003477199	0,00756585	2011	0,002060507	0,012000339
2002	0,003610927	0,007973126	2012	0,001900948	0,012306682
2003	0,003785845	0,008442695	2013	0,001724236	0,01327187
2004	0,003652015	0,009126112	2014	0,001561387	0,013486453
2005	0,003412118	0,009738139	2015	0,001502012	0,01374094
2006	0,003528172	0,010443471	2016	0,001493275	0,013981729
2007	0,003312698	0,010744006	2017	0,001415659	0,014753355
2008	0,00286892	0,010576702	2018	0,001379359	0,014373929
2009	0,003010659	0,009979727	2019	0,001369186	0,013705704

Πηγή: www.worldbank.org

Είναι παραπάνω από εμφανής η διαφορά του επιπέδου βιομηχανικής παραγωγής των δύο χωρών. Προς επίρρωση των ανωτέρω οι Κουτρούλης et al (2018) αναφέρουν: «από την ανάλυση του πρώτου σταδίου διαπιστώνεται ότι, τα τελευταία χρόνια, η ελληνική βιομηχανία ακολουθεί μία πορεία συρρίκνωσης τόσο σε απόλυτους όσο και σε σχετικούς όρους. Τα διαθέσιμα στοιχεία είναι αποκαλυπτικά: Μεταξύ 2007 και 2015 η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία και η απασχόληση στη μεταποίηση μειώθηκαν σωρευτικά κατά 33,3% και 28,7%, αντίστοιχα. Ταυτόχρονα, κάτι λιγότερο από το 1/3 των επιχειρήσεων που λειτουργούσε το 2008 τέθηκε εκτός αγοράς μέχρι το 2014.

Ακόμα πιο αποκαλυπτική είναι η σύγκριση της Ελλάδας με τα υπόλοιπα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 28 κρατών-μελών (Ε.Ε.-28): Η Ελλάδα βρίσκεται στην τελευταία θέση σε ό,τι αφορά τη συμβολή της μεταποίησης στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία και την απασχόληση του συνόλου της οικονομίας. Αντίστοιχα χαμηλή είναι και η θέση της ελληνικής μεταποίησης ως προς τον σχηματισμό παγίου κεφαλαίου, γεγονός που εξηγεί εν μέρει τη χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας και το μεγάλο τεχνολογικό κενό που χωρίζει την εγχώρια από την ευρωπαϊκή βιομηχανία.»

Ο κλάδος της βιομηχανίας διαδραματίζει κομβικό ρόλο στην οικονομία μίας χώρας παρέχοντας σταθερές θέσεις εργασίας, στηρίζοντας τα δημόσια έσοδα, και επενδύοντας στην καινοτομία και την ανάπτυξη. Είναι ευνόητο λοιπόν το γεγονός ότι θα έχει ισχυρό αντίκτυπο στην εικόνα και τη θέση μίας χώρας παγκόσμια. Στην Ελλάδα όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, λόγω και της παγκόσμιας κρίσης του 2008 υπήρξε μία σταδιακή εγκατάλειψη της μεταποίησης και της βιομηχανίας γενικότερα, με αποτέλεσμα την εκτόξευση του ελλείματος στο εξωτερικό ισοζύγιο και τη συρρίκνωση της οικονομίας γενικότερα.

Η βιομηχανία στην Τουρκία είναι αρκετά ανεπτυγμένη αν αναλογιστούμε το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια ξένες επιχειρήσεις βρίσκουν πρόσφορο έδαφος για επενδύσεις. Σε πολλές περιπτώσεις η Τουρκία έχει πετύχει την συμπαραγωγή σε κατασκευές και άλλα έργα, και αυτό την έχει βοηθήσει να αναπτύξει τη δική της εγχώρια βιομηχανία. Οι Mehmetcik και Arda Can Celik (2021) αναφέρουν ότι το

υφυπουργείο αμυντικών βιομηχανιών ξεκίνησε το 1989 ένα συνδυαστικό πρόγραμμα για την ενίσχυση της εγχώριας βιομηχανίας. Αυτό έθεσε τις βάσεις για την ανάπτυξη προγραμμάτων υψηλής τεχνολογίας και την εξέλιξη από την εισαγωγή ετοιμοπαράδοτων προϊόντων στην εγχώρια παραγωγή που συμπεριλάμβανε ιδιωτικές επιχειρήσεις. Αυτή η πολιτική έφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα τις αρχές του 2000 και σταδιακά μετέτρεψε τις τουρκικές δημόσιες και ιδιωτικές αμυντικές βιομηχανίες ένα σημαντικό διεθνή παίκτη.

Οι Stergiou και Kollias (2021 σελ 8) αναφέρουν: « Ορισμένα παραδείγματα είναι το εθνικό τυφέκιο, λέγεται MPT-76, παρόμοιο με το M16, το τούρκικο σύστημα αναγνώρισης φίλου ή εχθρού (IFF), το πλοίο Milgem, το άρμα Altay, το ελικόπτερο ATAK, τα μη επανδρωμένα αεροπορικά οχήματα ANKA και Bayraktar, το εκπαιδευτικό αεροσκάφος Hurkus, ο δορυφόρος παρακολούθησης Gokturk 1, τα νέου τύπου περιπολικά σκάφη, τα σκάφη γρήγορης επέμβασης, τα θωρακισμένα οχήματα από νάρκες, και αεροπορικά και πυραυλικά αμυντικά συστήματα.»

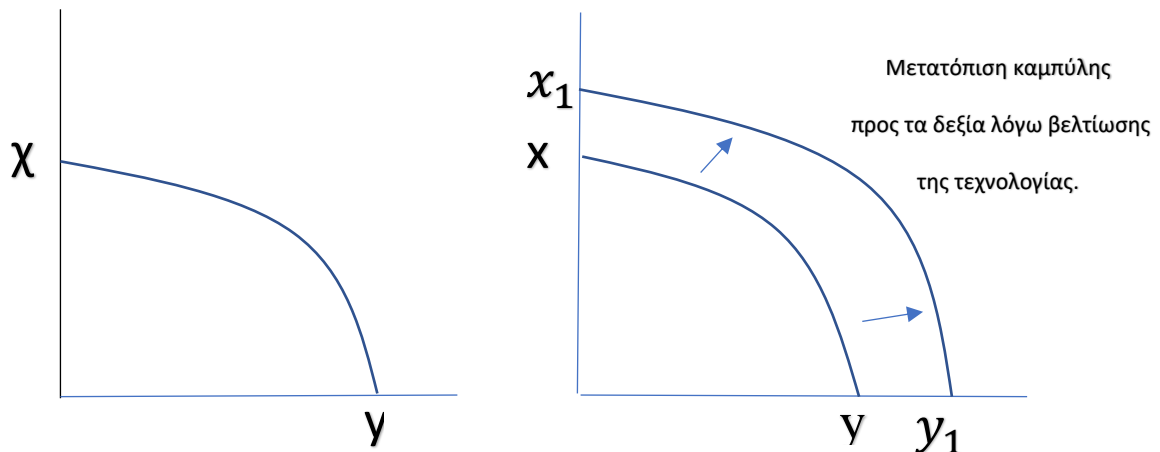
Κεφάλαιο 7 Τεχνολογία

7.1 Επίδραση τεχνολογίας στο ΑΕΠ

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή η τεχνολογία είναι ένας τομέας ο οποίος αρκετά χρόνια πριν δεν είχε καμία βαρύνουσα σημασία στον υπολογισμό της ισχύος μίας χώρας. Θα μπορούσαμε κάλλιστα το κεφάλαιο της τεχνολογίας να το συμπεριλάβουμε στην οικονομία, καθώς η τεχνολογία είναι ένας παράγοντας που επιδρά την συνάρτηση παραγωγής. Στην συνάρτηση παραγωγής $Y=F(K,L)$ θεωρούμε ότι Y =εισόδημα, K =κεφάλαιο, και L =εργασία. Στην καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων η βελτίωση της τεχνολογίας επιδρά στην μετατόπιση της καμπύλης προς τα δεξιά, πράγμα που σημαίνει αύξηση της παραγωγής, επομένως αύξηση του ΑΕΠ μίας χώρας, στην περίπτωση βέβαια που αυτή η καμπύλη αναφέρεται στην παραγωγική δυνατότητα όχι μίας βιομηχανικής μονάδας, αλλά μίας χώρας.

Στο παρακάτω διάγραμμα βλέπουμε το τρόπο που επιδρά η βελτίωση της τεχνολογίας στην καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων. Κατά τον ίδιο τρόπο η τεχνολογική πρόοδος συνεισφέρει στην αύξηση του ΑΕΠ μίας χώρας καθώς μπορεί να αυξήσει την παραγωγή προϊόντων, τη μείωση του κόστους και γενικότερα την ισχυροποίηση της θέσης μίας χώρας απέναντι σε άλλες που θα υστερούν στο συγκεκριμένο τομέα.

Διάγραμμα 17: Επίδραση τεχνολογίας στην καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων.

Οι J. Bradford De Long και Lawrence H. Summers (1991) αποδεικνύουν την ύπαρξη πολύ στενής σχέσης μεταξύ των επενδύσεων σε εξοπλισμό και τεχνολογία, με την αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης μίας χώρας. Χρησιμοποιώντας εξισώσεις και δεδομένα από αναπτυγμένες χώρες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι «η εξίσωση παρέχει δυνατή υποστήριξη στην υπόθεση ότι οι επενδύσεις σε εξοπλισμούς συνδέονται στενότερα με την ανάπτυξη από άλλες επενδύσεις.»

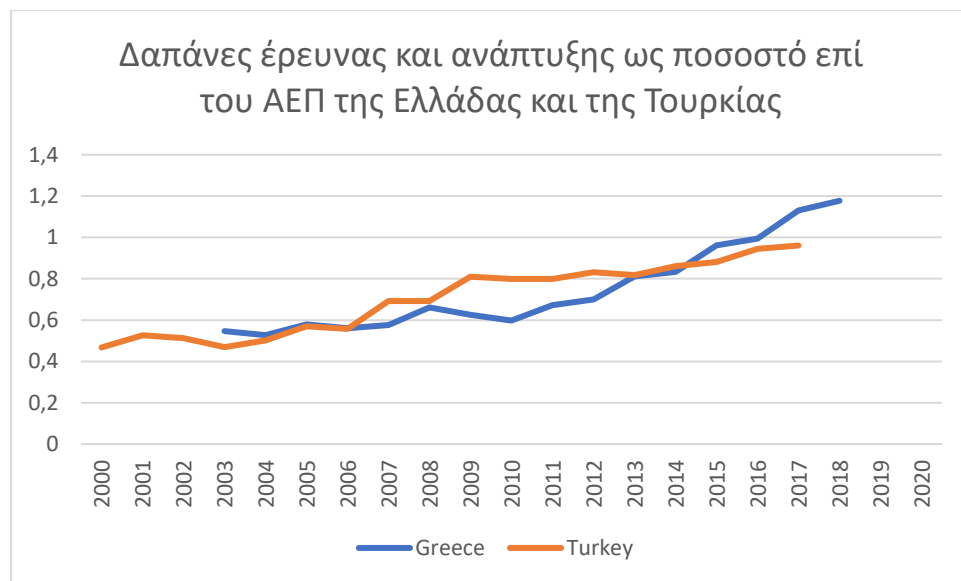
Επίσης ο Benoit (1978) αναφέρει: « Οι στρατιωτικές δυνάμεις εμπλέκονται στην έρευνα και ανάπτυξη και στην παραγωγική δραστηριότητα και έτσι χρηματοδοτούν έργα που παράγουν συγκεκριμένα προϊόντα για χρήση και πολιτική και στρατιωτική που ειδάλως ίσως δεν κατασκευάζονταν μόνο για πολιτική χρήση».

7.2 Δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης

Στα στοιχεία που αντλούμε από την Eurostat οι δαπάνες της Ελλάδας για την έρευνα και ανάπτυξη σε σχέση με το ΑΕΠ της το 2018 ήταν 1,21% ενώ της Τουρκίας 1.03%. Για το 2019 το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου, αντλώντας στοιχεία από την Eurostat αναφέρει μία αύξηση της τάξης του 7,3% για τις δαπάνες της Ελλάδας στην έρευνα και ανάπτυξη σε σχέση με το 2018. Για το 2020 τέλος η ίδια πηγή αναφέρει ότι το ποσοστό των δημοσίων δαπανών σε σχέση με το ΑΕΠ ανήλθε στο 1,58%.

Σύμφωνα με στοιχεία του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης, η Ελλάδα το 2017 είχε ξοδέψει 0,96% του ΑΕΠ της, τη στιγμή που ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι 2,03%. Αντίθετα το ποσοστό ερευνητών σε σχέση με το σύνολο της απασχόλησης είναι 0,99%, τη στιγμή που ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι 0,84%.

Διάγραμμα 18: Δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης (%ΑΕΠ) Ελλάδας-Τουρκίας

Πηγή: worldbank.org

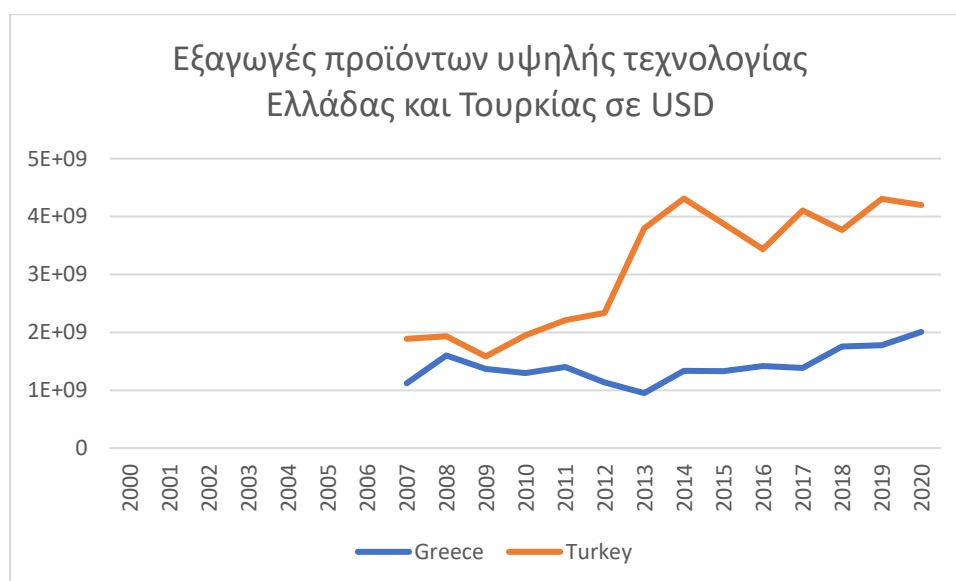
Στον παραπάνω πίνακα βλέπουμε τα ποσοστά που καταβάλει κάθε χώρα για έρευνα και ανάπτυξη. Τα τελευταία χρόνια διαφαίνεται καθαρά μία ανοδικότερη τάση της Ελλάδας σε σχέση με αυτήν της Τουρκίας.

7.3 Εξαγωγές προϊόντων υψηλής τεχνολογίας

Επειδή όμως δεν είναι εφικτή η αποτύπωση του παραπάνω πίνακα σε σταθερό νόμισμα θα χρησιμοποιήσουμε ένα άλλο δείκτη παρεμφερές από την παγκόσμια τράπεζα. Αυτός είναι οι εξαγωγές προϊόντων υψηλής τεχνολογίας. Έρευνα του Οργανισμού Έρευνας και Ανάπτυξης «διανέοσις» για το 2018 αναφέρει σχετικά με τις εξαγωγές προϊόντων υψηλής τεχνολογίας: «η έλλειψη προϊόντων υψηλής τεχνολογικής έντασης οφείλεται μεταξύ άλλων στις χαμηλές δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη και στο θεσμικό πλαίσιο καινοτομίας στην Ελλάδα, το οποίο δεν είναι καθόλου ευνοϊκό για τις εξαγωγικές επιχειρήσεις».

Παρακάτω βλέπουμε αυτό πως ερμηνεύεται, καθώς η Τουρκία εξάγει σαφώς μεγαλύτερης αξίας τεχνολογικά προϊόντα σε πολλές χώρες. Βεβαίως αυτό οφείλεται ενδεχομένως και στην έλλειψη στήριξης εκ μέρους του Ελληνικού κράτους στις εξαγωγικές επιχειρήσεις, καθώς η διαδικασία εξαγωγής ενός προϊόντος συνεπάγεται αυξημένο κόστος, όπως τυποποίηση προϊόντος, ανάπτυξη δικτύου διανομής, διαφήμισης, και άλλα πολλά έξοδα τα οποία μία επιχείρηση πρέπει να καλύψει με ίδια κεφάλαια, καθώς η χρηματοδότηση είναι από δύσκολη έως αδύνατη ειδικά τα τελευταία χρόνια, λόγω κρίσης.

Διάγραμμα 19: Εξαγωγές προϊόντων υψηλής τεχνολογίας Ελλάδας-Τουρκίας σε USD

Πηγή: worldbank.org

Βλέπουμε ότι παρόλο που οι δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ της Ελλάδας είναι μεγαλύτερες της Τουρκίας, εντούτοις υπολείπονται αρκετά σε πραγματική αξία.

7.4 Εφαρμογή του τύπου

Παρακάτω θα χρησιμοποιήσουμε τον τύπο CINC.

$$\text{Δείκτης χώρας} = \frac{\text{Εξαγ.χώρας}}{\text{Εξαγ.παγκόσμια}}$$

Επειδή όμως τα στοιχεία που έχουμε από την παγκόσμια τράπεζα είναι ελλιπή και δεν υπάρχουν για όλα τα έτη που χρειαζόμαστε, θα τον υπολογίσουμε μόνο για τα χρόνια 2012-2018.

Έτσι λοιπόν έχουμε το παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 13: Δείκτης προϊόντων υψηλής τεχνολογίας Ελλάδας-Τουρκίας

	Ελλάδα	Τουρκία
2012	0,000514	0,001055
2013	0,000409	0,001632
2014	0,000564	0,001817
2015	0,000582	0,001697
2016	0,000632	0,001535
2017	0,000517	0,001534
2018	0,000601	0,00129

Και σ' αυτό το σημείο διακρίνεται η τεχνολογική πρόοδος της Τουρκίας έναντι της Ελλάδας. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η εξέλιξη της τουρκικής αμυντικής βιομηχανίας οδήγησε την Τουρκία στην έρευνα και ανάπτυξη νέων τεχνολογιών. Μέσω της συμπαραγωγής σε πολλά προγράμματα απέκτησε την τεχνογνωσία και έτσι

προχώρησε στην ανάπτυξη δικών της εγχώριων προγραμμάτων τα οποία σταδιακά ξεκίνησε να εξάγει σε πολλές χώρες. Οι Wezeman et al (2018) αναφέρουν ότι η Τουρκία είναι στην 14^η θέση παγκοσμίως όσον αφορά τις εξαγωγές οπλικών συστημάτων. Οι Mehmetcik και Arda Can Celik (2021) αναφέρουν σχετικά: « Drone τουρκικής κατασκευής έχουν αποδειχθεί ότι είναι πολύτιμα στοιχεία για την προβολή της «σκληρής ισχύος» της Τουρκίας σε μία μεγαλύτερη γεωγραφική περιοχή. Αυτά τα συστήματα αυτοπροβάλλονται ως πολλαπλών αποστολών, ισχυρά και αξιόμαχα σε μία ποικιλία περιοχών όπως Ιράκ, Συρία, Λιβύη και Ναγκόρνο Καραμπάχ». Γίνεται αντιληπτό λοιπόν το γεγονός ότι η τεχνολογική πρόοδος μίας χώρας έχει άμεσο αντίκτυπο στην γενικότερη εικόνα της στο διεθνές στερέωμα και της προσδίδει κύρος και ισχύ.

Κεφ. 8 Εφαρμογή του συνολικού τύπου CINC

8.1 Εφαρμογή του τύπου

Παρακάτω θα εφαρμόσουμε όλους τους παραπάνω δείκτες που είχαμε βγάλει στα προηγούμενα κεφάλαια. Επειδή όμως δεν υπάρχουν στοιχεία για όλα τα χρόνια και σε όλες τις κατηγορίες, θα επικεντρωθούμε στην περίοδο 2012-2018. Εφαρμόζοντας τον τύπο λοιπόν θα έχουμε για το έτος 2018:

$$\text{Δείκτης Ελλάδας 2018} = \frac{\text{Mil pop.} + \text{Mil Exp.} + \text{Popul.} + \text{GDP} + \text{GDP ppp} + \text{Ind. Prod.} + \text{Tech Exp}}{7}$$

Δείκτης Ελλάδας 2018

$$= \frac{0,005349 + 0,003181892 + 0,001414 + 0,003048 + 1,794846 + 0,001379359 + 0,000601}{7}$$

$$= 0,258545607.$$

Για την Τουρκία αντίστοιχα θα έχουμε για το έτος 2018:

Δείκτης Τουρκίας 2018

$$= \frac{0,01853 + 0,01085961 + 0,010843 + 0,015083 + 1,707706 + 0,014373929 + 0,00129}{7}$$

$$\text{Δείκτης Τουρκίας 2018} = 0,252703834$$

Χρησιμοποιώντας τον παραπάνω τύπο και για τα υπόλοιπα χρόνια θα έχουμε τον παρακάτω πίνακα:

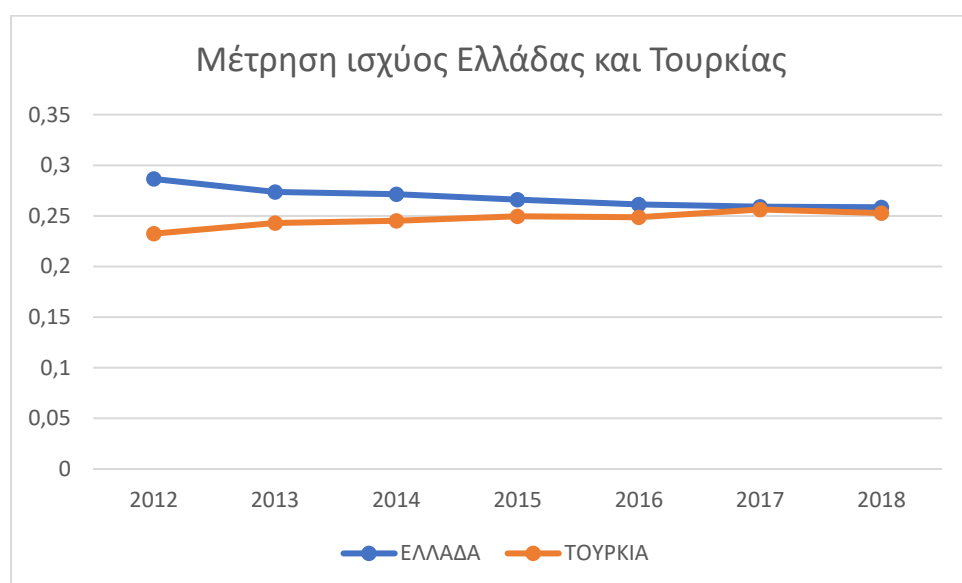
Πίνακας 14 Δείκτης CINC επί του συνόλου Ελλάδας-Τουρκίας

ΕΤΟΣ	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ΕΛΛΑΔΑ	0,286474955	0,273557328	0,271341113	0,266181382	0,261413988	0,259050678	0,258545607
ΤΟΥΡΚΙΑ	0,232440154	0,242932896	0,245084379	0,249558863	0,248796335	0,256344837	0,252703834

8.2 Συμπεράσματα

Το συμπέρασμα που θα μπορούσε να εξαχθεί από τον παραπάνω πίνακα είναι ότι ο δείκτης της Ελλάδας είναι καλύτερος από αυτόν της Τουρκίας. Αν τώρα αυτά τα τοποθετήσουμε σε ένα διάγραμμα θα δούμε την εξής εικόνα:

Διάγραμμα 20: Μέτρηση ισχύος Ελλάδας-Τουρκίας

Βλέπουμε λοιπόν ότι υπάρχει μία τάση μείωσης του δείκτη ισχύος της Ελλάδος και μία αντίστροφη αύξηση του δείκτη ισχύος της Τουρκίας. Αυτό βεβαίως μπορεί να οφείλεται σε ένα μεμονωμένο δείκτη ή ακόμα και σε συνδυασμό δεικτών. Για παράδειγμα το γεγονός ότι ο πληθυσμός της Ελλάδας συρρικνώνεται και αυτός της Τουρκίας αυξάνεται μπορεί να παίζει καθοριστικό ρόλο στο γενικότερο δείκτη. Ένας παράγοντας που επηρεάζει μάλλον σε μεγάλο βαθμό το γενικότερο δείκτη είναι ενδεχομένως αυτός του ΑΕΠ. Πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι οι δείκτες αυτοί αναφέρονται σε μία χρονική περιοχή στην οποία η Ελλάδα αντιμετωπίζει σοβαρότατα οικονομικά προβλήματα, με αποτέλεσμα την συρρίκνωση του ΑΕΠ της και την διόγκωση του δημόσιου χρέους. Επομένως λοιπόν η μέτρηση έγινε σε μία περίοδο που θα μπορούσαμε να πούμε ότι δεν είναι αντικειμενική της όλης κατάστασης.

Αν θέλουμε τώρα να προβούμε σε μία βραχυπρόθεσμη πρόβλεψη της τάσης που θα επικρατήσει για τα επόμενα χρόνια, αν φυσικά θεωρήσουμε ότι τα στοιχεία δεν θα μεταβληθούν διαφορετικά, θα έχουμε τα εξής δεδομένα:

Από το 2012 έως το 2018 έχουμε μία μείωση της τάξης του 9,79% στον συνολικό συντελεστή ισχύος για την Ελλάδα. Αν θεωρήσουμε ότι η μείωση αυτή θα συνεχιστεί, τότε για τα επόμενα 6 χρόνια θα έχουμε μία παρόμοια τάση. Δηλαδή ο συντελεστής ισχύος θα είναι το 2024 στο 0,232.

Αντιθέτως για την Τουρκία αν έχουμε μία αύξηση της τάσης κατά 8,62% για τα προηγούμενα 6 χρόνια, τότε μέχρι το 2024 ενδεχομένως ο συντελεστής ισχύος θα φτάσει στο 0,3382. Αντιλαμβανόμαστε δηλαδή ότι η «ψαλίδα» μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας θα μεγαλώνει με ότι αυτό συνεπάγεται.

Σύμφωνα με έκθεση του Κυπριακού Κέντρου Στρατηγικών Μελετών για το 2021 τα πλεονεκτήματα που έχει η Ελλάδα σε σχέση με την Τουρκία είναι το υψηλό ποσοστό επαγγελματιών στις Ένοπλες Δυνάμεις, η συνοχή στο στράτευμα, ενώ τα μειονεκτήματα είναι η βεβαρημένη οικονομία, τα μικρότερα οικονομικά μεγέθη και οι μεγάλες απαιτήσεις τεχνολογικές και άλλες για την άμυνα του συνολικότερου γεωγραφικού χώρου.

Για την Τουρκία πλεονέκτημα είναι ασφαλώς οι μεγαλύτεροι αριθμοί και τα μεγαλύτερα οικονομικά μεγέθη, η εγχώρια πολεμική της βιομηχανία, που την καθιστά μη εξαρτημένη από ξένους παράγοντες ενώ τα μειονεκτήματα της είναι σίγουρα οι πολλαπλές απειλές που αντιμετωπίζει η Τουρκία, οι κακές σχέσεις που έχει με τις ΗΠΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και οι αμερικανικές απαγορεύσεις και περιορισμοί.

Επίλογος

Ολοκληρώνοντας την παρούσα εργασία γίνεται εύκολα κατανοητό το γεγονός ότι η σύγκριση δύο χωρών είναι μία πολύπλοκη διαδικασία που πολλές φορές τα αποτελέσματα της βασίζονται σε εκτιμήσεις ή σε κατά προσέγγιση άντληση και επεξεργασία δεδομένων. Οι παράγοντες που επηρεάζουν την ισχύ μιας χώρας και γέρνουν την πλάστιγγα υπέρ της, είναι αστάθμητοι και πάρα πολλοί. Θα ήταν ευχής έργο να υπήρχαν συγκεκριμένοι δείκτες βάσει των οποίων να ήταν δυνατή η σύγκριση της ισχύος των χωρών και η εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων. Παρόλα αυτά οι δείκτες στους οποίους βασίστηκε αυτή η εργασία δίνουν γενικά μία ευκρινή εικόνα για την δυναμικότητα των δύο χωρών και την ισχύ όχι μόνο των στρατιωτικών της δυνάμεων, αλλά και το οικονομικό, κοινωνικό και δημογραφικό μέγεθος τους.

Ο Nye(1990 σελ 179) αναφέρει: «αξιολογώντας την διεθνή ισχύ σήμερα, παράγοντες όπως η τεχνολογία, η εκπαίδευση, και η οικονομική ανάπτυξη γίνονται ολοένα και πιο σημαντικοί, ενώ η γεωγραφία, ο πληθυσμός και οι πρώτες ύλες αποκτούν μικρότερη αξία». Αντιλαμβανόμαστε επομένως την μεταβλητότητα των παραγόντων που επηρεάζουν την ισχύ ενός κράτους, καθώς τομείς που παλαιότερα έπαιζαν καθοριστικό ρόλο για την ανάπτυξη ενός κράτους, σήμερα είναι ήσσονος σημασίας.

Η Τουρκία σήμερα είναι μία χώρα που βρίσκεται σε μία μεταβατική κατάσταση καθώς υπάρχουν ζητήματα κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής φύσης που χρειάζονται επίλυση. Στο εξωτερικό έχει ανοικτά μέτωπα, όπως η εμπλοκή της στη Συρία, το κουρδικό ζήτημα, και οι τεταμένες σχέσεις με -όμορες και μη- χώρες όπως Ισραήλ, Ελλάδα, Κύπρος και Γαλλία. Παρόλα τα προβλήματα της, εξακολουθεί να τηρεί μία γραμμή πόλωσης απέναντι στην Ελλάδα καθώς συνέχεια καταπατά το διεθνές δίκαιο και διεκδικεί ολόκληρες περιοχές και νησιά στο Ανατολικό Αιγαίο. Καθίσταται επομένως αναπόφευκτη μία πολεμική σύγκρουση μεταξύ των δύο χωρών που θα εκδηλωθεί είτε με τη μορφή θερμού επεισοδίου (που είναι και το πιο πιθανό) είτε με ένα ολοκληρωτικό πόλεμο. Σε μία τέτοια περίπτωση λοιπόν θα πρέπει η Ελλάδα να

είναι κατάλληλα προετοιμασμένη έτσι ώστε να είναι σε θέση να αποκρούσει μία ενδεχόμενη επίθεση, και να μπορέσει να διασφαλίσει την επιβίωση της. Όπως είχε πει και ο Ιούλιος Καίσαρας «αν θέλεις ειρήνη προετοιμάσου για πόλεμο».

Βιβλιογραφία

Ξένη βιβλιογραφία

1. Kenneth Waltz (1979) «*Theory of international politics*» Waveland Press σελ 113
2. Kenneth Waltz (1990) “*Realist thought and neorealist theory*” σελ 26
3. Mearsheimer (2011) «*Η Τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*» Αθήνα, Ποιότητα σελ 127-290
4. Michael Sheehan (1996) “*the balance of power*” Routledge London
5. Joseph S. Nye, Jr. (2005) «*Ηπια ισχύς: το μέσο επιτυχίας στην παγκόσμια πολιτική*», Παπαζήση Αθήνα, κεφ 1
6. Chester Crocker (2007) «*Leashing the dogs of war: conflict management in a divided world*» σελ 13
7. Marcus Tullius Ciceron, “*M. TVLLI CICERONIS IN M. ANTONIVM ORATIO PHILIPPICA QVINTA*” www.thelatinlibrary.com
8. Zbigniew Brzezinski (1997) “*The Grand Chessboard*” Basic Books σελ 24

Ελληνική βιβλιογραφία

1. Ηρακλείδης Αλέξης (2015) «*Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική*» (2015) Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράματα και Βοηθήματα σελ22, σελ 80
2. Κουσκουβέλης Ηλίας (2004) «*Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*» εκδόσεις Ποιότητα Αθήνα σελ 139
3. Κολλιας Χρήστος (2017) «*Οικονομική της άμυνας*» εκδόσεις τουρική σελ 56, 78
4. Παρίσης Ι. «*Η ευρωπαϊκή πολιτική ασφαλείας και άμυνας ως παράγων ισχύος στο μεσογειακό στρατηγικό περιβάλλον*» σελ 75
5. Φραγκούλης Σ. Φράγκος (2012) «*Ποια Τουρκία; Ποιοι Τούρκοι;*» εκδόσεις Λιβάνη Αθήνα σελ 550

Διδακτορικές διατριβές

1. Ευαγόρου Ευάγγελος (2005) «*Τα οικονομικά της άμυνας Ελλάδας-Τουρκίας και οι μεταξύ των κρατών σχέσεις. Μια θεωρητική προσέγγιση στον πολιτικό ρεαλισμό και στη στρατηγική των διεθνών σχέσεων*» Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα οικονομικών και κοινωνικών επιστημών.

2. Μουδούρος Νικόλαος (2011) «Από την αστική τάξη του Κεμαλισμού στο κεφάλαιο του Ισλάμ» Πανεπιστήμιο Κύπρου Λευκωσία σελ 250
3. Βουζάς Φώτιος (1998) «Διοίκηση ολικής ποιότητας και αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού στην ελληνική βιομηχανία» Θεσσαλονίκη

Άρθρα

Ξένη αρθρογραφία

1. John h. Herz: “*idealist internationalism and the security dilemma*” Cambridge university press
2. Ashley J. Tellis (2015) «*foundations of national power in the Asia-Pacific*» The National Bureau of Asian Research σελ 9
3. Robert A. Dahl (1957) “*The concept of power*” Department of Political Science, Yale University σελ 206
4. Ashley J. Tellis • Janice Bially • Christopher Layne • Melissa McPherson (2000) “*Measuring national power in the postindustrial age*”, RAND
5. Michael Beckley (2018) “*The Power of Nations Measuring What Matters*” International Security vol 43 n2 σελ 14
6. Ismail doğa Karatepe (2015) “*The state, islamists, discourses, and Bourgeoisie: The Construction Industry in Turkey*” International Centre for Development and Decent Work (ICDD), University of Kassel, Germany
7. Ibrahim Karatas “*Turkish Defense industry’s scramble against arms embargoes and engine production.*” Social Sciences Research Journal, 9(1), 81-90 σελ 87
8. Joseph S. Nye, Jr “*The changing nature of world power*” Political science Quarterly, vol 105 no 2 pp 179
9. Joseph S. Nye, Jr (1990) “*Soft power*” Foreign Policy, No 80, Twentieth Anniversary
10. Andrew M. Colman and Ian Pountrey (1978) “*borda’s voting paradox: theoretical likelihood and electoral occurrences*” Department of Psychology, university of Leicester, England, behavioral science, vol 23
11. Pieter D. wezeman, Aude Fleurant, Alexandra Kuimova, Nan Tian and Siemon T. Wezeman (2019) “*Trends in international Arms Transfers*” Sipri. Org
12. Hakan Mehmetcik & Arda Can Celik (2021) “*The militarization of Turkish foreign policy*” journal of Balkan and near eastern studies
13. Stergiou Andreas & Kollias Christos (2021) «*The political economy of Turkish foreign policy*” Journal of Balkan and near eastern studies,
14. Isidor Wallimann, Nicholas Ch. Tatsis, George V. Zito (1977) “*On max weber’s definition of power*” A.N.Z.J.S. vol 13
15. J. David Singer (1988) “*International interactions: empirical and theoretical research in international relations*” Queen’s university Libraries, Kingston Routledge publisher
16. National Intelligence Council: Global Trends 2030.
17. Wayne M. Morrison (2006) “*China’s Economic Conditions*” CRS Issue Brief for Congress 2006 Congressional Research Service. The Library of Congress.

18. Wayne M. Morrison (2012) *“China’s Economic Conditions”* CRS report for Congress
19. Dimitrios Paparas, Christian Richter, & Alexandros Paparas, (2016) *“Military spending and economic Growth in Greece and the Arms Race between Greece and Turkey”* Journal of Economics Library March 2016 vol 3
20. Paul R. Viotti, Mark V. Kauppi (2013) *“International relations and world politics”* Pearson Education inc.
21. Kollias C., (1991) *“Greece and Turkey: the case study of an arms race from the Greek perspective”*, Spoudai, 41(1) σς. 64-81
22. Dagobert L. Brito and Michael D. Intriligator (1997) *“Increasing returns to scale and the arms race: the end of the Richardson Paradigm?”* Defense and Peace Economics Vol 10 pp39-54
23. Benoit Emile (2017) *“Growth and Defense in Developing Countries”* www.journals.uchicago.edu Columbia
24. Ploumis Michail (2017) *“Hellenic Defence Industrial base in the era of economic crisis”* South-Eastern Europe Journal of Economics σελ 108
25. Karpos Seraphim and Panou Costas (2007) *“Coastal Shipping and Intermodality in Greece: The weak link”*. Elsevier Ltd. Σελ 330
26. Warren E. Mark (1992) *“Max Weber’s Nietzschean conception of power”* History of the human sciences vol 5 no.3
27. Pitelis Chistos & Antonakis Nicholas (2003) *“Manufacturing and competitiveness: the case of Greece”* Journal of Economic Studies vol 30 no 5 σελ 537

Ελληνική αρθρογραφία

1. Στεργίου Ανδρέας, Κόλλιας Χρήστος (2018) *«Between pragmatism and rhetoric: a critical assessment of Greece’s defence and foreign policy in the 1980s in light of new primary sources»* Southeast European and Black Sea Studies σελ 3
2. Νίκος Μανωλάκος (2020) *«Ο τουρκικός επεκτατισμός»* www.kathimerini.gr/opinion
3. Νικόλαος Παούνης (2019) *«Το ισοζύγιο στρατιωτικής ισχύος μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Η απειλή των S-400 και πρόταση αντιμετώπισης»* ΕΛΙΑΜΕΠ 2019
4. Σπύρος Λίτσας (2007) *«Η σύγχρονη τουρκική πραγματικότητα και ο ρόλος του στρατού στις δομές εξουσίας του κράτους»*. ΕΛΙΑΜΕΠ
5. Νικόλαος Γ. Τραυλός: *«παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση: αίτια και επιπτώσεις»* ALBA Graduate Business school
6. Νίκος Καλογήρου, Στέλλα Καραγιάννη, Λόης Λαμπριανιδης (1989) *«Οι επιπτώσεις των κινήτρων στην περιφερειακή ανάπτυξη της Ελληνικής βιομηχανίας»* ΥΠΕΧΩΔΕ σελ 44, 60

Ιστοσελίδες

1. www.worldbank.org
2. www.sipri.org
3. www.alexpolisonline.com

4. www.worldonmetrics.com
5. www.worldonmeters.info
6. www.dianeosis.org
7. www.tradingeconomics.com
8. <https://ec.europa.eu/eurostat>
9. www.oecd.org
10. www.eliamep.gr